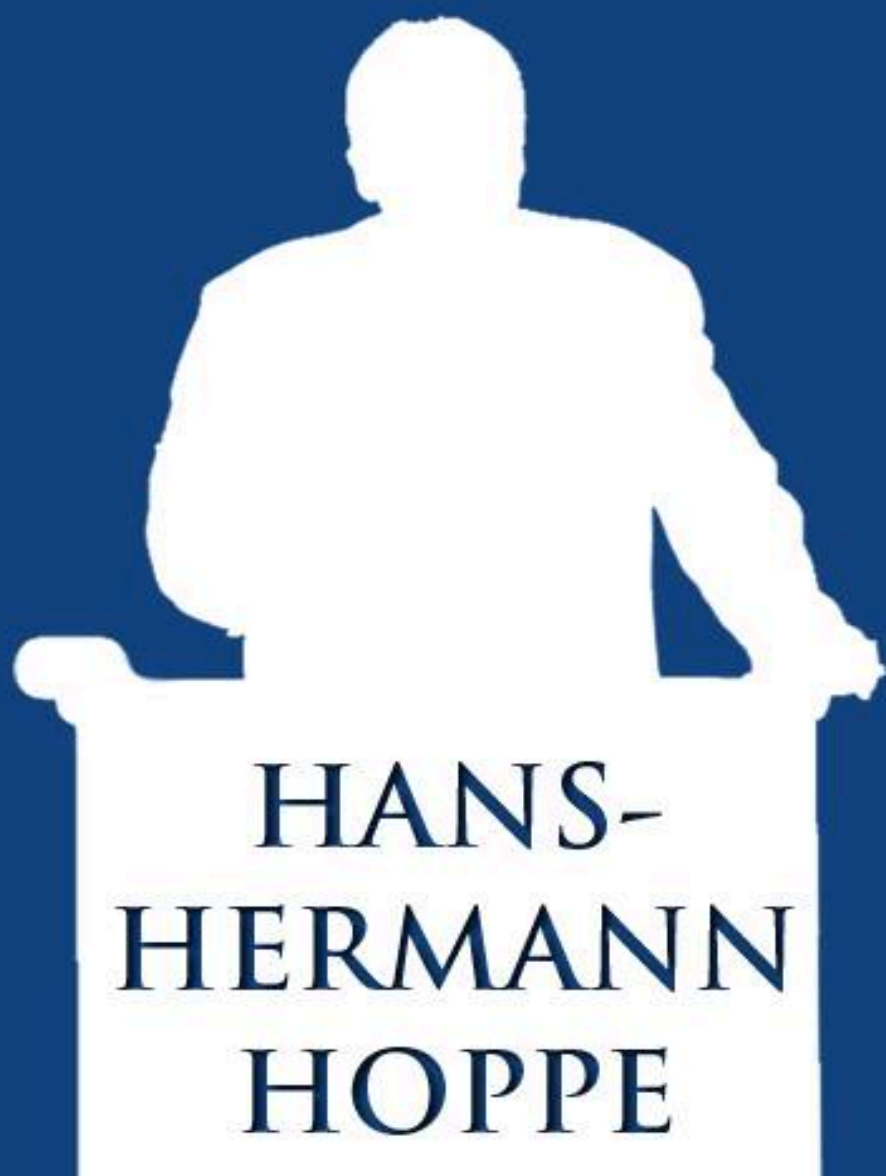

EKONOMI OCH PRAXEOLOGI

HANS-
HERMANN
HOPPE

EKONOMI OCH PRAXEOLOGI

HANS-HERMANN HOPPE

Ludwig von Mises-institutet i Sverige.
www.mises.se

Copyright © 1995 och 2007 av Ludwig von Mises Institute.

Benjamin Juhlin har översatt boken till svenska och skapat denna e-bok. Johannes Smidelöv har gjort omslaget.

Innehåll

FÖRORD TILL DEN SVENSKA UPPLAGAN	i
FÖRORD	iii
PRAXEOLOGI OCH EKONOMISK VETENSKAP	1
II	17
OM PRAXEOLOGI OCH DEN PRAXEOLOGISKA GRUNDEN FÖR EPISTEMOLOGIN.....	35
II	36
III	47
III	62
REKOMMENDERAD LÄSNING	63

FÖRORD TILL DEN SVENSKA UPPLAGAN

I syfte att inte förvirra oss själva måste vi i studiet av ekonomi och samhällsvetenskapen utgå från en stabil grund. Ett litet felsteg när man söker denna grund och all framtida forskning kommer att vara ett slöseri med tid. Om vi inte kan förstå vad kunskap är och hur vi får den, om vi misslyckas med att bygga en gedigen epistemologi, kommer vi att vara illa ute.

Hans-Hermann Hoppe argumenterar i *Ekonomi och praxeologi* för att den stabila grunden i studiet av all samhällsvetenskap utgörs av praxeologin, läran om mänskligt handlande. Det är enbart genom att resonera logiskt utifrån axiom som vi kan finna de lagar som styr människors agerande. Moderna ekonomers försök att med naturvetenskapen som förebild använda sig av matematik och statistik för att förstå mänskligt handlande är enligt Hoppe helt meningslöst.

Den österrikiska ekonomen Ludwig von Mises förstod väl epistemologins betydelse. Det är därför de första femtio sidorna av hans magnum opus *Human Action* ägnas åt detta. Det var därför han skrev tre böcker om ämnet. Det är också därför den bok han skrev när han var 81 år gammal, som kom att bli hans sista bok, handlade om just epistemologi.

Stående på den grund Mises lade genomför Hoppe en noggrann kritik av positivismen och hermeneutiken och visar varför praxeologin är det enda som kan ge oss sann kunskap om samhället.

Detta gör han på samma sätt som vi måste bedriva alla andra undersökningar av samhällsvetenskapliga problem. Hoppe resonerar, diskuterar, kritiserar, finner motsägelser, leder argument, ifrågasätter och kommer med lösningar. Denna stringens kombineras samtidigt med en förmåga att se igenom och avfärda resonemang från tänkare vars dunkla sinnen förvirrat dem själva.

Likt Mises utgår Hoppes förståelse av epistemologi från den tyske filosofen Immanuel Kants filosofi. Kant hävdade att det måste finnas kunskap som är syntetisk, som säger någonting om verkligheten, och som samtidigt är a priori, som inte härleds från empirisk observation. Exempel på ämnen där det fanns sann syntetisk a priori kunskap var enligt Kant matematik och geometri. I bokens argumentation framträder också epistemologi som ett ämne vi måste förstå som ett ämne bestående av syntetiska a priori omdömen.

Hoppe inleder ofta sina böcker och vetenskapliga artiklar med en kort presentation av praxeologin. För den som verkligen vill förstå hans syn och undvika missförstånd är denna bok som är helt dedikerad åt epistemologi av högsta betydelse.

Bokens första kapitel innehåller en historisk genomgång som visar att den epistemologi Mises argumenterade för inte skiljde sig åt från hur ekonomer förr i tiden betraktade sitt ämne. Efter det lämnar Hoppe historien för att istället med full kraft ge sig hän åt det teoretiska. Han använder då sin förödande kritik av hermeneutik och positivism för att etablera ett starkt försvar av praxeologin. I ett avslutande kapitel bryter Hoppe ny mark med en grundlig genomgång av kategorin argumentation och dess relation till kategorin handling, någonting som borde intressera den som vill få en djupare förståelse av hans argumentationsetiska försvar av libertarianismen.

Den svenska översättningen riktas till dig som studerar nationalekonomi på ett svenskt universitet. Förhoppningsvis kan denna bok utgöra en pust frisk luft och få dig att inse att de ekonomer som hävdar att ekonomi är ett simpelt ämne som kan studeras genom datorprogram har fel.

Benjamin Juhlin
Stockholm, november 2013

FÖRORD

Det var fruktansvärt då ekonomin, samhällsvetenskapernas drottning, anammade naturvetenskapens metoder: empirism och positivism. Den här förändringen skedde inte utan anledning ungefär samtidigt som intellektuella och politiker började tro på staters förmåga att kunna planera samhället. Trots dessa teories totala misslyckanden är de fortfarande sedda som sanningar.

I denna utmärkta text av Hans-Hermann Hoppe utvecklas Ludwig von Mises argument om att de naturvetenskapliga metoderna inte kan användas i ekonomisk teori. Professor Hoppe argumenterar för en a priori syn på kunskap, för styrkorna i rent teoretiska resonemang, för användandet av logisk deduktion, för att ekonomiska lagar alltid stämmer och för att ekonomin inte är mer än en del av den större vetenskapen praxeologin: läran om mänskligt handlande.

Om ekonomer lyckas befria sig själva från det felaktiga antagandet om att de kan förutspå framtiden och att staten därmed kan planera ekonomin bättre än marknaden kommer de att behöva revidera mer grundläggande metodologiska antaganden. När det händer kommer professor Hoppes, den idag ledande praxeologen, arbete ha varit ovärderligt för detta.

Llewellyn H. Rockwell, Jr.
Ludwig von Mises Institute

PRAXEOLOGI OCH EKONOMISK VETENSKAP

Det är väl känt att österrikarna skiljer sig starkt från andra skolor inom ekonomiskt tänkande såsom keynesianerna, monetaristerna, public choice-skolan, historisterna, institutionalisterna och marxisterna.¹ Denna skillnad syns naturligtvis tydligast när det kommer till ekonomisk politik och förslag vad gäller densamma. Ibland formas allianser mellan österrikare och andra skolor, i synnerhet med monetaristerna eller public choice-skolan. Ludwig von Mises, Murray N. Rothbard, Milton Friedman och James Buchanan, för att nämna några, stod ofta på samma sida för att försvara den fria marknadsekonomin mot socialister och kommunister.

Oavsett hur viktiga sådana tillfälliga allianser kan vara av taktiska eller strategiska skäl kan de aldrig helt överbrygga skillnaderna mellan de olika skolorna. De döljer nämligen några fundamentala skillnader mellan den österrikiska skolan, representerad av Mises och Rothbard, och alla andra. Den stora skillnaden från vilka alla typer av olikheter härstammar – olikheter i åsikter om vad som är fördelaktigt med guldstandarden kontra papperspengar, ett fri-marknadsbanksystem kontra en centralbank, välståndsfallen av en fri marknad kontra en stor stat, kapitalism kontra socialism – är från svaret på den första fråga varje ekonom måste ställa sig: vad är ekonomi för typ av vetenskap och vad för typ av omdömen utfärdas av ekonomisk teori?

Mises svar är att ekonomi är en del av vetenskapen om mänskligt handlande. Vid en första anblick verkar detta inte särskilt kontroversiellt. Men Mises säger sedan följande om den ekonomiska vetenskapen:

”Dess förklaringar och omdömen härleds inte från erfarenheter. De är istället, likt de hos matematik och logik, a priori. De kan inte verifieras eller falsifieras av erfarenheter eller fakta. De är både logiskt och tidsmässigt obe-

¹ De första två texterna är baserade på föreläsningar givna vid Ludwig von Mises Institutes ”Advanced Instructional Conference on Austrian Economics,” 21-27 juni, 1987. Den tredje texten var först publicerad i *The Economics and Ethics of Private Property* (Kluwer Academic Publishers in 1993), sidorna. 141-64.

*roende av alla tolkningar av tidigare erfarenheter. De är en nödvändig förutsättning för att kunna förstå någonting om historiska skeenden.”*²

För att betona ekonomins roll som en rent teoretisk vetenskap, som har mer gemensamt med en disciplin som logik snarare än med naturvetenskap, föreslog Mises ordet “praxeologi” (implikationerna av det faktum att människor agerar) för den gren av kunskap som exemplifieras i den ekonomiska vetenskapen.³

Det är denna förståelse av ekonomin som en a priori vetenskap, vars förklaringar bygger på en logisk grund, som skiljer österrikare och särskilt misesianer, från alla andra ekonomiska skolor. Alla de andra ser på ekonomin som en empirisk vetenskap, en vetenskap likt fysik där hypoteser kontinuerligt testas mot empiriska erfarenheter. De tycker alla att det är dogmatiskt och ovetenskapligt att likt Mises anse att ekonomiska teorem – som lagen om marginalnytta, lagen om avtagande avkastning, lagen om tidspreferenser och den österrikiska konjunkturcykelsteorin – kan bli bevisade bortom allt tvivel, vilket skulle utgöras av att ett försök att motbevisa dem automatiskt innebar att man bevisade dem.

Mark Blaug syn på den österrikiska metoden är representativ för det stora motstånd som riktas mot den. Blaug säger följande om Mises:

*“Hans arbete om grunden för den ekonomiska teorin är så knäppt och egenodmigt att man enbart kan förvånas över att någon tagit honom på allvar.”*⁴

Blaug ger inte ett enda argument som grund för sitt utfall. Hans kapitel om den österrikiska skolan slutar med citatet ovan. Skulle det kunna vara så att Blaug och andras fördömande av ekonomi

² Ludwig von Mises, *Human Action* (Chicago: Henry Regnery, 1966), s. 32.

³ Mises metodologiska arbete återfinns mestadels i hans *Epistemological Problems of Economics* (New York: New York University Press, 1981); *Theory and History* (Washington, D.C.: Ludwig von Mises Institute, 1985); *The Ultimate Foundation of Economic Science* (Kansas City, Kans.: sheed Andrews and McMeel, 1978); *Human Action*, Del I.

⁴ Mark Blaug, *The Methodology of Economics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), s. 93; för ett liknande argt uttalande läs Paul Samuelson, *Collected Scientific Papers*, vol. 3 (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1972, s. 761.

som en a priori vetenskap bygger på att de höga krav på stringens i argumentationen, vilket en a priori metod innebär, är för höga för dem?⁵

Vad ledde Mises till denna syn på ekonomi som en a priori vetenskap? Från ett nutida perspektiv kan det vara märkligt att höra att Mises inte såg sin uppfattning som särskilt annorlunda i förhållande till andra ekonomer under 1920-talet. Mises försökte inte beskriva vad ekonomer borde göra i motsats till vad de faktiskt gjorde. Istället såg han sitt arbete som ett systematiskt sätt att beskriva vad ekonomer faktiskt gjorde och därmed förklara hur fel de hade uppfattat den egna metoden.

Detta stämmer väl. Genom att erbjuda en systematisk förklaring av vad som tidigare enbart var implicerat och utsagt introducerade Mises några begreppsmässiga och terminologiska distinktioner som tidigare hade varit okända, iallafall för den engelskspråkiga världen. Men hans position skiljde sig inte nämnvärt från den allmänna synen på hur en ekonom borde arbeta. Även om de inte använde sig av begreppet "a priori" så beskrev erkända ekonomer såsom Jean-Baptiste Say, Nassau Senior och John E. Cairnes ekonomi på liknande sätt.

Say skrev:

“En undersökning av politisk ekonomi kommer att ... vara begränsad till formulerandet av ett fåtal generella principer, som inte kräver det minsta stöd

⁵ En annan erkänd kritiker av praxeologi är Terence W. Hutchison, *The Significance and Basic Postulates of Economic Theory* (London: Macmillan, 1938). Hutchison, som precis som Blaug är en anhängare av den popperianska formen av empirism, har sedan dess blivit mycket mindre entusiastisk vad gäller möjligheten att använda empirism i ekonomi (läs, till exempel, hans *Knowledge and Ignorance in Economics* [Chicago: University of Chicago Press, 1977]; och *The Politics and Philosophy of Economics* [New York: New York University Press 1981]), trots detta ser han inget alternativ till Poppers falsifieringsteori. En ställning och utveckling liknande denna kan ses i H. Albert (läs hans tidigare *Marktsoziologie und Entscheidungslogik* (Neuwied: 1967). För en kritik av denna empiristiska position läs Hans-Hermann Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Ökonomie* (Opladen: 1983); "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?" *Ratio* 25, no. 1 (1983); "In Defense of Extreme Rationalism," [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988); "On Praxeology and the Praxeological Foundation of Epistemology and Ethics," in Llewellyn H. Rockwell, Jr., ed., *The Meaning of Ludwig von Mises* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1989).

av fakta eller exempel; eftersom dessa kommer att vara ett uttryck för det alla redan vet, utformade på ett sätt som gör de enkla att förstå, såväl i sig själva som i deras relation till de andra principerna.” Och “politisk ekonomi ... när principerna som utgör dess bas är baserade på en noggrann deduktion från oförnekbara sanningar, vilar på en orubblig grund.”⁶

Enligt Nassau Senior, består ekonomiska “omdömen ... av ett fåtal generella omdömen, härledda från observationer eller förståelse, som knappast kräver några bevis, eller inte behöver sägas, som varje personer så fort man hör dem erkänner som bekant för hans tidigare tankar, eller åtminstone ingår i hans tidigare kunskaper, och hans slutsatser är nästan lika självklara, om han har resonerat korrekt, som hans premisser”. Senior menade även att ekonomer borde vara “medvetna om att vetenskap vilar på resonemang snarare än observation och att den primära svårigheten inte ligger i insamlandet av fakta, utan i bruket av dess grund.”⁷

John E. Cairnes påpekade att trots att “människor inte har någon direkt kunskap om grundläggande fysiska principer ... har ekonomen från början en grundlig förståelse om orsakerna han studerar”... “Ekonomen kan således ses som redan i början av sin studie i besittning av de slutliga principerna för de fenomen han studerar, en upptäckt som för fysikern skulle utgöra svaret på den svåraste av frågor.” “Gissningar [i ekonomi] skulle vara helt oanvändbart, eftersom vi i vårt medvetande och i vår förståelse av våra sinnen ... har direkta och enkla bevis på vad vi vill veta. I den politiska ekonomin kan hypoteser därför aldrig användas.”⁸

Mises intellektuella föregångare Carl Menger, Eugen von Böhm-Bawerk och Friedrich von Wieser var av samma åsikt. De beskriver också ekonomin som en disciplin vars omdömen kan – till skillnad från naturvetenskapen – styrkas av universella bevis. Med risk för att jag upprepar mig gör de dock så utan att använda sig av den misesianska terminologin.⁹

⁶ Jean-Baptiste Say, *Treatise on Political Economy* (New York: Augustus Kelley, [1880] 1964, s. xx, xxvi.

⁷ Nassau Senior, *An Outline of the Science of Political Economy* (New York: Augustus Kelley, [1836] 1965), sidorna 2-3 och 5.

⁸ John E. Cairnes, *The Character and Logical Method of Political Economy* (New York: Augustus Kelley, 1965), s. 83,87,89-90,95-96

⁹ Läs Carl Menger, *Untersuchungen über die Methoden der Sozialwissenschaften* (Leipzig: 1883); idem, *Die Irrtümer des Historismus in der Deutschen Nationalökonomie* (Wien:

Slutligen, Mises epistemologiska beskrivning av ekonomin var också relativt ortodox – och verkligen inte egendomlig, som Blaug påstår. Lionel Robbins bok *The Nature and Significance of Economic Science*, som publicerades 1932, är ingenting annat än en något urvattnad beskrivning av Mises syn på ekonomi som en praxeologisk vetenskap. Den var av ekonomer ansedd som den vägledande boken inom ekonomisk metod i 20 år.

Det är till och med så att Robbins i sitt förord nämner Mises som den viktigaste källan av inspiration för sin egen metodologiska position. Mises och Richard von Strigl – vars hållning i stort sett inte skiljer sig från Mises¹⁰ – citeras som stöd för Robbins hållning mer ofta än några andra.¹¹

Ändå, trots den kunskap detta erbjuder för en förståelse av dagens situation, är det enbart historia. Vad är då de klassiska ekonomernas argument för att se på sin vetenskap som helt skild från naturvetenskapen? Och vad ligger till grund för Mises formulering av denna skillnad som den mellan a priori och a posteriori vetenskap? Det var erkännandet att bekräftelseprocessen –

1884); Eugen von Böhm-Bawerk, *Schriften*, F.X. Weiss, ed. (Vienna: 1924); Friedrich von Wieser, *Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft* (Tübingen: 1914); idem, *Gesammelte Abhandlungen* (Tübingen: 1929). För Mises åsikter om sina företrädare läs hans *Epistemological Problems of Economics*, s. 17-22. Begreppet "a priori" i samband med ekonomisk teori är även använt av Frank H. Knight; hans metodologiska arbete saknar dock systematik. Läs hans "What Is Truth in Economics," i Knight, *On the History and Method of Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1956); och hans "The Limitations of Scientific Method in Economics," i Knight, *The Ethics of Competition* (Chicago: University of Chicago Press, 1935).

¹⁰ Richard von Strigl, *Die ökonomischen Kategorien und die Organisation der Wirtschaft* (Jena: 1923).

¹¹ Det kan vara värt att nämna att Robbins metodologiska position, likt Friedrich A. Hayeks, blev mycket mindre misesiansk under tidens lopp. Detta mycket på grund av det inflytande deras kollega på London School of Economics, Karl R. Popper, utövade över dem. För detta läs Lionel Robbins, *An Autobiography of an Economist* (London: Macmillan, 1976); Hayeks meningsskiljaktighet med Mises idé om praxeologi har nyligen blev återberättad i hans "Einleitung" i Ludwig von Mises's *Erinnerungen* (Stuttgart: 1978). Mises egna fullständigt negativa omdöme om Popper återfinns i hans *The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 70. Ett stöd för denna syn finns även i Hans H. Hoppe *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung* (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1983), sidorna. 48-49.

undersökningen av huruvida ett visst omdöme är sant eller inte – skiljer sig mellan olika fält.

Låt oss först ägna lite uppmärksamhet åt naturvetenskapen. Hur vet vi att ett visst kemiskt ämne kommer att reagera på ett visst test på ett visst sätt, låt oss säga att vi blandar ämnet med ett annat ämne? Naturligtvis kan vi inte veta något på förhand utan vi experimenterar och observerar resultatet. Vi skulle kunna förutspå utgången, men dessa förutspåelser kan bara vara av en hypotetisk karaktär och observationer krävs för att avgöra vad som stämmer och inte stämmer.

Dessutom, även om vi har observerat ett specifikt resultat, till exempel att blandandet av två ämnen leder till en explosion, kan vi vara säkra på att en sådan explosion kommer hända varje gång vi blandar dessa två material? Återigen är svaret nej. Våra förutspåelser kommer fortfarande vara, och alltid förbli, av en hypotetisk karaktär. Det är möjligt att en explosion enbart kommer att ske om villkoren A, B och C är uppfyllda. Vi kan enbart ta reda på om det är så eller inte och vilka dessa andra villkor är, genom att ägna åt oss ett evigt projekt av "trial and error". Detta kommer kontinuerligt att öka vår kunskap om hypotesens användningsområde.

Låt oss nu vända oss till några av ekonomins omdömen. Tänk på hur en bekräftelse av följande omdöme ska gå till: varje gång person A och B genomför en frivillig transaktion måste de båda förvänta sig att vinna på det. De måste ha omvända värderingar för de varor och tjänster som erbjuds så att A värderar vad han får från B mer än vad han värderar det han ger, och B måste värdera samma saker tvärtom.

Eller tänk på detta: varje gång en transaktion sker som inte är frivillig utan tvångsmässig vinner en aktör på bekostnad av en annan aktör.

Eller lagen om marginalnytta: varje gång utbudet av en vara ökar med en enhet, förutsatt att en person finner enheten lika använd-

bar som andra enheter, måste värdet på den tillförda enheten vara mindre än de andra enheterna. Denna enhet kan nämligen enbart användas för att tillfredsställa ett mål som är ansett mindre viktigt än vad tidigare enheter kunde.

Denna extra enhet kan endast användas som ett medel för att uppnå ett mål som anses mindre värdefullt än värdet på det tidigare tillfredsställda målet ifall utbudet var en vara mindre.

Eller ta Rikardos lag om komparativa fördelar: två producenter där A är mer effektiv i sin tillverkning av två varor än B, kan fortfarande utnyttja sig av arbetsdelning som gynnar båda. Detta för att den totala produktionen är högre om A fokuserar sig på att producera det han är mest effektiv på istället för att de båda ska producera alla varor för sig själva i ensamhet.

Eller ett annat exempel: varje gång lagar om minimilöner klubbas, vilka kräver att lönerna ska vara högre än lönerna på en fri marknad, kommer det att skapa ofrivillig arbetslöshet.

Eller för att ta ett sista exempel: varje gång pengautbudet ökar samtidigt som efterfrågan av att hålla pengar är konstant kommer pengars köpkraft att sjunka.

Är bekräftelseprocessen för sådana omdömen samma för att avgöra om de stämmer eller inte samma som för de i naturvetenskapen? Är dessa omdömen hypotetiska på samma sätt som påstående gällande utfallet av ihopblandandet av två olika ämnen? Måste vi kontinuerligt testa dessa omdömen i förhållande till olika observationer? Och kräver detta ett evigt testande genom "trial and error" för att ta reda på i vilken utsträckning dessa påståenden gäller och för att gradvis öka vår förståelse, som vi har sett är fallet i naturvetenskapen?

Det verkar rätt självklart – för alla förutom ekonomsläktet de senaste 40 åren – att svaret är ett klart och tydligt nej. Att A och B måste förvänta sig en vinst och ha omvända preferensförhållanden följer av vår förståelse för vad ett utbyte är. Samma gäller

för konsekvenserna av ett påtvingat utbyte. Det är otänkbart att saker och ting skulle kunna vara på ett annat sätt: det var så för en miljon år sedan och det kommer att vara på samma sätt om en miljon år. Till vilken utsträckning dessa omdömen kan användas är också självklart: de stämmer när någonting är ett frivilligt utbyte och de stämmer när något är ett påtvingat utbyte, mer än så är det inte.

Det finns ingen skillnad vad gäller de andra omdömena. Att marginalnyttan av en extra enhet av samma vara måste vara avtagande följer av det obestridbara påståendet om att varje agerande varelse alltid föredrar vad som tillfredsställer honom mer över vad som tillfredsställer honom mindre. Det är befängt att tro att ett flertal experiment skulle behövas för att styrka ett sådant påstående.

Rikardos lag om komparativa fördelar, tillsammans med en begränsning av dess användningsområden, följer logiskt från situationen beskriven. Om A och B skiljer sig från varandra som i beskrivningen och det därför existerar en teknologisk skillnad i ratio av produktion (en viss ratio för A och en för B), då måste den totala produktionen, om de ägnar sig åt arbetsdelning i enlighet med lagen, vara större än vad den annars skulle vara. Alla andra slutsatser är logiska felslut.

Det gäller även för konsekvenserna av en lag om minimilöner eller en ökning av kvantiteten pengar. En ökning av arbetslöshet och en minskning av pengars köpkraft är konsekvenser som är logiska i förhållande till den ursprungliga beskrivningen av rådande förhållanden, förklarade i det ursprungliga påståendet. Rent faktiskt är det absurt att se på dessa omdömen som hypoteser och att tro att deras sanningshalt skulle kunna bestämmas genom observationer av vad som händer när lagstiftning om minimilöner införs eller vad som händer när pengar trycks.

För att dra en parallell, det är som om man skulle vilja bekräfta sanningshalten i Pythagoras sats genom att faktiskt mäta sidor och vinklar i en triangel. Precis som vad alla som skulle säga om

ett sådant försök, måste vi inte säga att tanken om att ekonomiska teorier ska testas är ett tecken på en total intellektuell förvirring?

Men Mises noterar inte bara denna ganska uppenbara skillnad mellan ekonomin och de empiriska vetenskaperna. Han får oss att förstå karaktären av denna skillnad och förklarar hur och varför en unik disciplin som ekonomin, som lär oss saker om verkligheten som inte kräver observationer, kan existera. Detta bidrag av Mises kan knappast överskattas.

För att bättre förstå hans förklaring måste vi besöka filosofin, mer specifikt kunskapsteorin och vetenskapsteorin. Vi måste särskilt undersöka den epistemologi som Immanuel Kant utvecklade i bland annat sin *Kritik av det rena förnuftet*. Mises idé om praxeologi är tydligt influerad av Kant. Detta innebär dock inte att Mises är blott en av alla kantianer. I själva verket, som jag kommer att utveckla senare, tar Mises den kantianska kunskapsteorin vidare från den punkt där Kant själv slutade. Mises utvecklar den kantianska filosofin på ett sätt som hittills helt har ignorerats och knappast uppskattats av ortodoxa kantianska filosofer. Detta trots att Mises använder sig av Kants konceptuella och terminologiska distinktioner samt vissa fundamentala kantianska insikter i förståelsen av människors kunskap. Därför måste vi vända oss till Kant.

Kant utvecklade genom sin kritik av klassisk empirism, särskilt David Humes, tanken att alla våra omdömen kan klassificeras på ett tvådelat sätt: å ena sidan är de antingen analytiska eller syntetiska och å andra sidan är de antingen a priori eller a posteriori. Innebörden av dessa distinktioner är kort sagt följande. Omdömen är analytiska närhelst formell logik är tillräckligt för att ta reda på om de är sanna eller inte, annars är omdömena syntetiska. Och omdömen är a posteriori när observationer är nödvändiga för att fastställa sanningen i omdömen eller åtminstone bekräfta dem. Om observationer inte är nödvändiga är omdömena a priori.

Det som utmärker den kantianska filosofin är påståendet om att satser som är syntetiska och a priori existerar – och det är därför Mises, som instämmer i detta, kan kallas en kantian. Syntetiska a priori satser är omdömen vars sanningsvärde kan vara definitivt etablerat, även om formell logik inte räcker (må vara att det självklart är en nödvändig grund) och där observationer är onödiga.

Enligt Kant är matematik och geometri bra exempel på a priori syntetiska påståenden. Han tycker även att ett påstående som det om kausalitetsprincipen – tanken att vissa saker påverkar andra – är ett sant syntetiskt a priori påstående.

Jag har tyvärr inte utrymmet att här utveckla resonemanget om hur Kant förklarar denna syn.¹² Några korta rader kommer att få rätta. Först och främst, hur kan man veta att sådana omdömen är sanna, om formell logik inte är tillräcklig och observationer onödiga? Kants svar är att sanningshalten följer från att de är axiom, omdömen som bevisar sig själva.

Vad gör att axiom bevisar sig själva? Kants svar är inte att det är för att de är självklara på en psykologisk nivå, i så fall skulle vi vara ständigt medvetna om dem. Nej hävdar Kant, det är vanligtvis mycket mer krävande att upptäcka sådana axiom än det är att finna empiriska samband som att löven på träden är gröna. De axiomatiska påståendena är av en sådan karaktär att någon inte kan försöka motbevisa dem utan att bevisa dem.

Hur finner vi sådana axiom? Kants svar är genom att vi reflekterar över oss själva och genom en förståelse av att vi är tänkande varelser. Och faktumet – att sanningen av dessa syntetiska a priori omdömen ursprungligen härleds från inre reflektiv erfarenhet – förklarar också varför sådana påståenden kan förstås som helt sanna. Erfarenheter från observationer kan enbart visa saker som de råkar vara; det följer inte av observationer att saker måste vara på det sättet. I motsats till detta skriver Kant att vår reflekterande

¹² En utmärkt tolkning och försvar av Kants a prioristiska epistemologiska finns i F. Kambartel, *Erfahrung und Struktur. Bausteine zu einer Kritik des Empirismus und Formalismus* (Frankfurt/M.: 1968, spec. kapitel 3; läs även Hans-Hermann Hoppe, *Handeln und Erkennen* (Bern: 1976).

förståelse kan visa att saker måste vara sanna på det sätt de är, ”de följer av sig själva att de är som de är”.¹³

Mises håller med Kant om allt detta. Dock, som jag sa tidigare, så tillför Mises en extremt viktigt insikt som Kant endast snuddar vid. Det har ofta hävdats att kantianism följer med någon typ av idealism, eftersom, som Kant ser det, sanna syntetiska a priori omdömen är omdömen om hur vårt sinne fungerar och nödvändigtvis måste fungera. Hur kan det då förstås som att sådana sinnliga kategorier är relevanta för verkligheten? Hur kan man till exempel förklara att verkligheten innefattar kausalitetsprincipen om denna princip måste förstås som en princip vårt tänkande måste anpassa sig till? Måste vi inte göra det absurda idealistiska antagandet att det är möjligt enbart för att verkligheten är skapad av vårt tänkande? För att vara tydlig, jag anser inte att det motargumentet mot kantianism har någon tyngd.¹⁴ Trots detta öppnar Kant tidvis i sitt arbete upp för möjligheten att det föreligger på detta sätt.

Betänk till exempel uttalandet om att “[d]et givna antagandet har hittills varit att vår kunskap har skapats efter att ha sett verkligheten”; medan det istället borde antas att “verkligheten skapas av vår kunskap”.¹⁵

Mises erbjuder en lösning på detta problem. Det stämmer, som Kant säger, att sanna syntetiska a priori omdömen baseras på axiom och att dessa axiom måste förstås genom reflektioner över oss själva snarare än genom reflektioner över något som kan ”observeras”. Trots detta måste vi gå ett steg längre. Vi måste er-

¹³ Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, in *Kant, Werke*, vol. 2, W. Weischedel, ed. (Wiesbaden: 1956), s. 23.

¹⁴ Detta syns tydligt i F. Kambartels arbete hänvisade till i fotnot 12; pedagogiskt är även Kanttolkningen av biologen och etologen D. Lorenz, *Vom Weltbild des Verhaltensforschers* (Munich: 1964); idem, *Die Rückseite des Spiegels, Versuch einer Naturgeschichte menschlichen Erkennens* (Munich: 1973). Bland vissa österrikare finns en stark popularitet för Ayn Rands tolkning av Kant (läs till exempel, hennes *Introduction to Objectivist Epistemology* (New York: New American Library, 1979); eller *For the New Intellectual* (New York: Random House, 1961) Hennes tolkning, fylld av olika förelämpningar, saknar dock helt någon form av grund. För mer om Rands ignorans vad gäller Kant, läs B. Goldberg ”Ayn Rand’s ‘For the New Intellectual’,” *New Individualist Review* 1, nummer 3 (1961).

¹⁵ Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, s. 25.

känna att sådana nödvändiga sanningar inte bara är en del av vårt sinne, utan att vårt sinne är det av en handlande människas. Uppdelningar av vårt sinne måste i grunden förstås som handlingskategorier. Och så fort allt detta erkänns försvinner direkt alla idealistiska idéer. Istället framstår en epistemologi som hävdar att det finns sanna syntetiska a priori påståenden som en trovärdig sådan. Eftersom det är förstått som ursprungligt grundat i handlingskategorier så har gapet mellan det sinnliga och den verkliga fysiska världen överbryggats. Som uppdelningar av handlande måste de vara sinnliga saker lika mycket som de föreställer verkligheten. För det är genom handlande som sinnet och verkligheten vidrör varandra.

Kant hade snuddat vid denna lösning. Han trodde att matematik, till exempel, var tvungen att grunda sig i kunskap om innebörden av repetition och repetition av händelser. Han hade också insett, okänt till vilken grad, att kausalitetsprincipen följer av vår förståelse av vad det är och innebär att agera.¹⁶

Det är dock Mises som fullt ut når denna insikt: kausalitet, inser han, är en kategori inom handlandet. Att agera innebära att göra något tidigare för att producera något senare, och därför förutsätter existensen av aktörer en koppling mellan olika händelser. Kausalitet är en nödvändighet för handling, som Mises säger.

Men Mises är inte som Kant intresserad av epistemologi i sig själv. Med insikten att handlande är bron mellan sinnet och verkligheten har han funnit en lösning till det kantianska problemet om hur sanna syntetiska a priori omdömen ens är möjliga. Och han har nått några extremt värdefulla insikter gällande den absoluta grunden för alla andra epistemologiska påståenden utöver kausalitetsprincipen, såsom lagen om motsägelsefullhet som en av logikens byggstenar. Genom detta har han öppnat upp en väg för

¹⁶ För kantianska tolkningar av matematik läs H. Dingler, *Philosophie der Logik und Mathematik* (Munich: 1931); Paul Lorenzen, *Einführung in die operative Logik und Mathematik* (Frankfurt/M.: 1970); Ludwig Wittgenstein, *Remarks on the Foundations of Mathematics* (Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1978); samt Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, s. 118-22; för en osedvanligt noggrann och genomtänkt tolkning av kantianism från den moderna fysikens perspektiv läs Mittelstaedt, *Philosophische Probleme der modernen Physik* (Nannheim: 1967).

framtida filosofiska undersökningar. En väg, som såvitt jag förstått det, knappt har nyttjats. Mises ämne är dock ekonomi och därför kommer jag att låta bli att utveckla om varför kausalitetsprincipen är att betrakta som ett sant a priori omdöme.¹⁷ Mises insåg att epistemologi inte bara indirekt vilar på vår reflektiva förståelse av agerande och kan därför hävda att omdömen om verkligheten kan vara sanna a priori, men också att ekonomi gör så på ett mycket mer direkt sätt. Ekonomiska omdömen härstammar direkt från vår reflektiva förståelse av handlande; och att uppfattandet av dessa omdömen om verkligheten som sanna a priori härleds från vår förståelse av det Mises kallar ”handlingsaxiomet”.

Detta axiom, omdömet att människor agerar, lever upp till alla krav som ställs för att något ska kunna räknas som ett syntetiskt a priori omdöme. Det kan inte förnekas att detta omdöme är sant eftersom förnekandet skulle behöva räknas som en form av handlande – vilket gör att sanningen i omdömet därmed inte kan bestridas. Axiomet är inte heller skapat med hjälp av observation – det är bara kroppsliga rörelser som kan observeras, handlingar kan inte observeras – utan kommer från en reflektiv förståelse.

Dessutom, som någonting som måste förstås snarare än observeras, är det fortfarande kunskap om verkligheten. Detta då de konceptuella distinktioner som innefattar denna förståelse inte är någonting annat än kategorier i sinnets interaktion med den fysiska världen genom sin egen kropp. Och handlingsaxiomet och alla dessa implikationer är verkligen inte självklara i ett psykologiskt perspektiv även om det då det formulerats kan förstås som ett sant omdöme om något som verkligen existerar.¹⁸

Det är inte självklart på en ren psykologisk nivå eller ens observerbart att en aktör genom varje handling söker ett visst mål; och att oavsett vad det målet är så är det ett faktum eftersom aktören eftersöker just det målet att han värderar det högre än andra möjliga mål han kunde ha eftersökt.

¹⁷ För några mer djupgående resonemang på de områdena läs Hoppe ”In Defense of Extreme Rationalism,” *Review of Austrian Economics* 3 (1988).

¹⁸ För det och det följande läs Mises, *Human Action*, kapitel IV, V.

Det är varken självklart eller observerbart att en aktör för att uppnå sitt högst värderade mål måste bestämma sig för att göra något eller att inte göra något (vilket självklart även det är ett val) vid en tidigare tidpunkt för att åstadkomma ett senare resultat; eller att sådana handlingar alltid innefattar bruket av begränsade resurser (iallafall de av aktörens kropp, det kroppsliga utrymmet och tiden som krävs för att göra något).

Det är inte heller självklart eller observerbart att dessa medel måste ha ett värde för aktören – ett värde härlett från målet – eftersom aktören måste värdera användandet av medlen som nödvändigt för att uppnå målet; och att handlingar enbart kan utföras efter varandra, vilket innebär att aktören gör ett val om att utföra en handling som vid en viss punkt kommer att resultera i det högst eftersökta målet och att andra lägre värderade mål kommer att behöva exkluderas i jakten på de högre värderade målen.

Det är inte absolut tydligt eller observerbart att konsekvenserna av att vara tvungen att välja och föredra ett mål framför ett annat – av att inte kunna fullfölja alla mål – är att varje handling därmed innebär en kostnad. Till exempel, att offra värdet av det högst värderade alternativa målet – det näst högst värderade målet totalt – som inte kan bli uppfyllt eftersom medlen för att uppnå detta mål krävs för att uppnå ett annat ännu högre värderat mål.

Slutligen, det är inte fullständigt självklart eller observerbart att innan varje handling måste målet vara högre värderat än kostnaden och därmed ha möjligheten att skapa en vinst, en utkomst vars värde är högre än andra möjliga mål som kunde uppfyllts. Varje handling kan också alltid resultera i en förlust om aktören i efterhand inser att det uppfyllda målet – i motsats till tidigare förväntan – hade ett lägre värde än det alternativa målet skulle haft.

Alla dessa kategorier – värden, mål, medel, val, preferenser, kostnader, vinst och förlust, såväl som tid och kausalitet – är implicerade av handlingsaxiomet. Att någon har förmågan att tolka observationer i följande kategorier innebär att den redan vet vad det

är att agera. Ingen som inte är en aktör skulle någonsin kunna förstå dem. De är inte ”givna”, redo för observation, utan erfarenhet från observation formas i dessa begrepp endast när de tolkas av en aktör. Inte heller är deras konstruktion en enkel psykologiskt enkel uppgift, vilket bevisas av en lång rad av misslyckade försök att få insikt i handlandets natur.

Det krävdes en smärtsam intellektuell process för att förstå tydligt vad det är, som alla erkänner direkt som sant när det tydliggjorts, och kan förstå som sanna syntetiska a priori påståenden. Det vill säga påståenden som kan bekräftas oberoende av observationer och därmed inte på något sätt skulle kunna bli motbevisade av en observation.

Försöket att förneka handlingsaxiomet skulle i sig själv vara en handling för att nå ett mål, vilket skulle kräva medel, och därmed utesluta andra möjliga handlingar, alltså innefatta kostnader, och få aktören att befinna sig i en situation där målet kan uppfyllas eller inte uppfyllas och beroende på detta därmed antingen gå med vinst eller förlust.

Själva innehavet av sådan kunskap kan aldrig motsättas sen, och dessa fenomenens giltighet kan aldrig motbevisas av någon eventuell erfarenhet, eftersom ett försök att motsätta sig eller falsifiera dessa redan skulle ha förutsatt deras existens. Det är ett faktum att en händelse aldrig skulle ha kunnat observeras om inte dessa kategorier funnits, då att observera också är en handling.

Mises stora insikt var att ekonomisk teori har sin grund i förståelsen av handlandet; och att ekonomins ställning som en del av en applicerad logik härstammar från handlingsaxiometets ställning som ett sant syntetiskt a priori omdöme. Lagen om handel, lagen om avtagande marginalnytta, Rikardos lag om komparativa fördelar, lagen om priskontroller och kvantitetsteorin – alla exempel på olika ekonomiska omdömen jag har nämnt – kan härledas logiskt från detta axiom. Detta är anledningen till att det framstår som löjligt att tänka sig att sådana påståenden skulle vara av samma epistemologiska typ som om de presenterades av naturvetenskap-

en. Att tro att de är det och att de därför kräver samma typ av tester för att bekräfta deras sanningshalt är som att tro att vi förutsättningslöst skulle behöva genomföra ett flertal olika tester för att klargöra faktumet att vi är aktörer. Detta är självklart helt absurt.

Praxeologin hävdar att alla ekonomiska omdömen som säger sig stämma måste kunna härledas med hjälp av formell logik från handlingsaxiomet. Mer specifikt så består all typ av ekonomisk teori av följande:

- (1) en förståelse av de olika handlingskategorierna och innebörden av förändringen gällande saker såsom värderingar, preferenser, kunskap, medel, kostnader etc.
- (2) en beskrivning av världen i vilken de olika handelskategorierna antar en konkret innebörd, där bestämda människor ses som aktörer med specifika objekt definierade som deras medel för handlande, med några specificerade mål och deras värderingar och kostnader identifierade. Sådana beskrivningar skulle kunna vara av en av Robinson Crusoes världar, eller en värld där mer än en aktör finns och relationer kan bildas; eller en värld där byteshandel föregår eller en av pengar och handel där pengar används som ett medel för handel; eller av en värld med bara mark, arbete och tid utgör de enda produktionsfaktorerna, eller en värld med kapital: av en värld där allt är perfekt uppdelningsbart eller helt saknar möjlighet till uppdelning; eller av en värld med diverse sociala institutioner där olika handlingar behandlas som aggressiva och dessa besvaras med hot om fysisk bestraffning etc.; och
- (3) en logisk deduktion av konsekvenser som kommer från någon specifik handling i den här världen, eller konsekvenserna för en viss aktör om den här världen är förändrad på något specifikt sätt.

Om deduktionsprocessen har genomförts korrekt måste slutsatsen som dras av den stämma a priori eftersom validiteten ursprungligen härletts från inget annat än den ultimata sanningen i handlingsaxiomet. Om situationen och förändringarna i den är påhittade eller antagna (till exempel i en av Robinson Crusoes världar, eller en värld med enbart ouppdelbara objekt eller en värld med enbart vissa produktionsfaktorer) är slutsatserna, gi-

vetvis, endast a priori sanna i en sådan påhittad värld. Å andra sidan, om situationen och förändringarna stämmer för verkligheten, upplevda och bestämda så av verkliga aktörer, så måste slutsatserna vara a priori sanna omdömen om världen som den är.¹⁹

Detta är idén om ekonomi som praxeologi. Det är också förklaringen till den totala motsättningen mellan österrikarna och deras kollegor, kollegornas omdömen kan nämligen inte härledas från handlingsaxiomet och står ibland i direkt motsats till omdömen som har härletts från handlingsaxiomet.

Även om det ibland finns en gemensam syn på viss fakta och på hur vissa händelser hänger ihop med varandra i form av orsaker och konsekvenser så är denna överensstämmelse ytlig. Detta då dessa ekonomer felaktigt tror att deras omdömen är grundligt testade när de i själva verket är omdömen som är sanna a priori.

II

Icke-praxeologiska idétraditioner har felaktigt trott att relationen mellan olika händelser är etablerade empiriska lagar när de istället är praxeologiska och nödvändiga sådana. Det är därför de tror att ett omdöme såsom att ”en boll kan inte vara röd och icke-röd på samma gång” behöver testas i Europa, Amerika, Afrika, Asien och Australien (vilket såklart kräver massa pengar för att genomföra sådana nonsensundersökningar). De som inte arbetar praxeologiskt tror även att kopplingen mellan olika händelser är väletablerade empiriska lagar (utifrån vilka förutspåelser kan göras) när a priori resonemang visar att de inte ger annat än information om tidigare historiska kopplingar mellan olika händelser vilket inte alls ger någon möjlighet att förutspå framtida händelser.

Detta visar på en grundläggande förvirring alla skolor förutom den österrikiska bär på: en förvirring gällande den kategoriska skillnaden mellan teori och historia och implikationerna för möjligheten att göra prediktioner som följer av denna skillnad.

¹⁹ Läs även Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitel 4.

Återigen måste jag börja med en beskrivning av empirismen; filosofin som ser på ekonomi och samhällsvetenskaperna som vetenskaper nästan identiska med till exempel fysik. Jag kommer att förklara varför den gör det. Enligt empirismen – den idag dominerande synen på hur ekonomi bör studeras – finns det ingen egentlig skillnad mellan teoretiska och historiska undersökningar. Och jag kommer att förklara vad detta betyder för idén om samhälleliga förutspåelser. Den radikalt avvikande österrikiska synen kommer sedan att utvecklas ur en kritik och ett avfärdande av den empiristiska positionen.

Empirismens mest tydliga karaktärsdrag är att den bygger på två näraliggande antaganden.²⁰ Det första och mest centrala är att: kunskap om verkligheten, vilket kallas empirisk kunskap, måste kunna verifieras eller falsifieras av erfarenhet från observationer. Erfarenheter från observationer kan enbart leda till kontingent kunskap (i motsats till kunskap som är nödvändigt sann) eftersom den är av ett sådant slag att det alltid finns en möjlighet att den kunnat vara annat än vad den var. Detta innebär att ingen i förväg baserat på erfarenhet – alltså före att ha sett någonting ske – kan veta vad konsekvensen av en viss händelse kommer att vara. Om å andra sidan kunskap varken kan verifieras eller falsifieras så är detta inte kunskap om någonting verkligt. Det är bara kunskap om ord, om hur begrepp definieras och om hur olika tecken kan tolkas. Det är analytisk kunskap men inte empirisk kunskap. Och enligt denna syn är det högst tveksamt om analytisk kunskap ens kan räknas som kunskap.

Det andra antagandet empirismen vilar på är en utveckling av det första antagandet och nyttjandet av det i frågor om kausalitet,

²⁰ För en representativ bild av empirismens motstånd mot apriorism läs R. Carnap, *Der logische Aufbau der Welt* (Hamburg: 1966); idem, *Testability and Meaning* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1950); Alfred J. Ayer, *Logic, Truth, and Language* (New York: Dover, 1952); Karl R. Popper, *Logic of Scientific Discovery* (New York: Harper and Row, 1959); idem, *Conjectures and Refutations* (London: Routledge and Kegan Paul, 1969); C.G.Hempel, *Aspects of Scientific Explanation* (New York: Free Press, 1970); för texter som också analyserar ekonomi läs Ernest Nagel, *The Structure of Science* (New York: Harcourt, Brace and World, 1961); Felix Kaufmann, *Methodology of the Social Sciences* (Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1944).

förklaringar av orsakssamband och förutspåelser. Enligt empirismen förklaras ett orsakssamband eller genomförs en förutspåelse genom att formulera ett antagande i stil med att ”om A så följer B” eller om variablerna skulle kunna mätas kvantitativt ”om en ökning (minskning) av A, så följer en ökning (minskning) av B.”

Som ett antagande som utgår ifrån verkligheten (då A och B är verkliga händelser) kan dess sanningshalt aldrig bestämmas genom att undersöka påståendet i sig självt eller tidigare påståenden som kunde utgöra en logiskt härledd grund för påståendet. Påståendet kommer alltid att vara och alltid att förbli hypotetiskt, om det stämmer eller inte, beror på resultatet av framtida observationer, vilka inte kan vara kända i förväg. Skulle erfarenhet bekräfta ett hypotetiskt förutspått orsakssamband skulle detta inte bevisa att hypotesen stämde. Om någon skulle observera en gång då B som förutspått hände efter A skulle det inte bevisa något. A och B är generella abstrakta objekt, eller för att använda sig av en filosofisk terminologi så kan de beskrivas som universella, koplade till händelser och processer som är oändliga (eller iallafall kan vara det) till sitt antal. Senare erfarenheter skulle fortfarande kunna motsätta sig tidigare erfarenheter.

Om en observation falsifierade en hypotes så skulle det inte bevisa något heller. För om A vid en första anblick inte följdes av B skulle det fortfarande kunna innebära att det hypotetiska orsakssambandet existerade. Det skulle kunna vara så att någon annan omständighet eller variabel, som missats tidigare, hade stört hypotesen från att bli observerad. Som mest kan falsifiering enbart visa att en viss hypotes inte var korrekt såsom den var formulerad. Den kanske behöver lite justeringar, en extra variabel som måste infogas och räknas in så att vi skulle kunna observera det hypotetiska sambandet mellan A och B. Men, för att tydliggöra saker, en falsifiering skulle aldrig kunna bevisa att det inte i en enda situation existerar ett möjligt samband mellan olika händelser, på

samma sätt som en verifiering aldrig skulle kunna bevisa att det fanns ett samband.²¹

När vi betraktar denna syn så märker vi att den förutsätter ett förnekande av a priori kunskap som något som skulle kunna vara kunskap om något verkligt. Alla påståenden som hävdas vara a priori kan aldrig, enligt empirismen, vara någonting mer än olika tecken på ett papper som hänger ihop med varandra i enlighet med deras definitioner eller något annat godtyckligt. Dessa påståenden blir därför helt ointressanta eftersom de helt saknar koppling till verkligheten. Ett sådant system med tecken blir enbart en intressant empirisk teori när en empirisk tolkning görs av symbolerna. Då en sådan tolkning görs av tecknen innebär det dock att teorin inte kan vara sann a priori längre utan enbart kommer att förbli av en hypotetisk karaktär.

Dessutom, enligt empirismen, kan vi aldrig med säkerhet veta om någonting alltid följer av något annat. Om vi skulle vilja förklara ett visst fenomen är våra hypoteser aldrig begränsade av a priori resonemang. Allting kan ha påverkan på något annat på något sätt. Vi måste genom erfarenhet förstå hur olika fenomen påverkar varandra; men trots det kan erfarenhet aldrig ge oss ett fullständigt svar om hur de är sammanlänkade.

Nästa ämne att avhandla rör oss närmare det som är den centrala frågan för denna diskussion: relationen mellan historia och teori. Vi vet att empiristerna anser att det inte finns någon principiell skillnad mellan historiska och teoretiska förklaringar. Alla förklaringar är av samma sort. För att kunna förklara ett visst fenomen formulerar vi en hypotes där något annat fenomen antas vara orsaken och sedan ser vi om hypotesen kan förutspå händelser i framtiden. En skillnad föreligger mellan historiska och teoretiska förklaringar i det faktum att historiska förklaringar är förklaringar av vad som skett, medan teoretiska sådana snarare syftar till att förklara, eller förutspå, något som inte har hänt än. På ett struktu-

²¹ Om de relativistiska – och inom politiken – socialistiska konsekvenserna av empirism läs Hans-Hermann Hoppe, ”The Intellectual Cover for Socialism,” *The Free Market* (februari 1988).

rellt plan är det trots allt ingen egentlig skillnad mellan historiska förklaringar och teoretiska förutspåelser. Det finns däremot en praktisk skillnad som förklarar varför empirister särskilt betonar vikten av en teoris förmåga att förutspå framtida händelser och inte nöjer sig med att testa den mot enbart historiska erfarenheter.²² Förklaringen till detta är rätt självklar för alla som någon gång ägnat sig åt den löjeväckande lek dataanalys innebär. Om fenomenet som ska förklaras redan har skett så kommer det vara otroligt lätt att hitta tidigare händelser som skulle kunna vara orsaker till den senare händelsen. Dessutom, om vi inte vill ha en för lång lista med olika möjliga orsaker genom att finna ytterligare variabler kan vi göra följande (i datorernas tidsålder är det till och med enklare): vi kan ta vilken som helst av de föregående variablerna och prova olika relationer mellan den och den beroende variabeln – linjära eller kurvlinjära, rekursiva eller icke rekursiva, adderande eller multiplikativa relationer etc. Sen så hittar vi helt plötsligt det vi söker efter: ett rimligt samband som stämmer med datan. Och du kommer inte bara hitta ett samband utan så många samband som du efterfrågar.

Men vilket av alla dessa tidigare händelser, eller olika typer av samband, är orsaken eller det kausalt effektiva sambandet? Det finns inga a priori resonemang, enligt empirismen, som kan hjälpa oss. Och det är därför som empirister betonar vikten av förutspåelser. För att kunna lista ut vilken av dessa förklaringar som härletts från historiska erfarenheter som stämmer – eller iallafall inte är helt fel – ska vi testa dem genom att använda dem för att förutspå olika händelser som inte har skett än. Detta för att förstå teorins förklaringskraft och kunna sålla ut de dåliga förklaringarna från de goda.

Detta får räcka om empirismen och dess idéer om teori, historia och prognosmakeri. Jag kommer inte att gå på djupet och diskutera om denna betoning av förutspåelser förändrar mycket, om ens något, med tanke på de rätt självklara relativistiska konse-

²² För betoningen empirismen lägger på förutspåelser läs särskilt Milton Friedman, ”The Methodology of Positive Economics” i Friedman, *Essays in Positive Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1953).

kvenserna av empirism. Glöm inte att enligt dem själva bevisar inte en förutspådd verifiering eller falsifiering något om det verkligen existerar ett kausalt orsakssamband mellan två variabler eller inte. Detta borde göra det tydligt att det är tveksamt om någonting alls kan tjänas på att göra förutspåelser till en byggsten i sin filosofi.

Jag skulle vilja ifrågasätta empirismens själva utgångspunkt. Det finns ett flertal grundläggande avfärdanden av empirism. Jag kommer att visa att empiristens distinktion mellan kunskap grundad ur erfarenhet och kunskap grundad ur analys helt enkelt inte stämmer och är självmotsägande.²³ Ur det kommer vi sedan att kunna utveckla den österrikiska förståelsen av teori, historia och förutspåelser.

Detta är empirismens mest centrala påstående: empirisk kunskap måste kunna verifieras eller falsifieras med hjälp av erfarenhet; och analytisk kunskap, som inte kan verifieras eller falsifieras, kan därför inte inneha någon empirisk kunskap. Om detta stämmer kan man då fråga: av dessa två kategorier vilken tillhör empirismen? Den måste naturligtvis tillhöra det ena eller det andra.

Låt oss först anta att den är analytisk. Enligt den empiristiska doktrinen är analytiska påståenden ingenting annat än streck på ett papper, någonting som helt saknar meningsfullt innehåll. Den säger ingenting om något verkligt. Och av det skulle det följa att empirism aldrig skulle kunna hävda och säga vad den verkar hävda och säga. Men om vi å andra sidan antar att den hävdar och säger vad vi trott att den gjort hela tiden, då hjälper den oss att förstå något verkligt. Faktumet är att den hjälper oss att förstå den grund som den verkliga världen vilar på. Den hävdar att det inte finns någonting i verkligheten som alltid är på ett sätt och som inte kan ändras av erfarenheter från framtida händelser.

²³ För en rationalistisk kritik av empirism läs Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, Brand Blanshard, *Reason and Analysis* (LaSalle, Ill.: Open Court, 1964); A. Pap, *Semantics and Necessary Truth* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1958); Martin Hollis and Edward Nell, *Rational Economic Man* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975).

Om detta meningsfulla omdöme ska ses som analytiskt, det vill säga som ett omdöme som inte kan falsifieras och vars sanningshalt enbart kan avgöras av en analys av termen i sig själv, så har man upptäckt en tydlig inkonsekvens. Empirism skulle inte vara någonting annat än självmotsägande nonsens.²⁴

Så vi bör kanske undersöka det andra alternativet och se på den empiricistiska synen på empirisk och analytisk kunskap som någonting empiriskt. Men detta skulle innebära att empirismens position skulle förlora all kraft. För om man skulle anamma den synen skulle det innebära att omdömet – i egenskap av att vara ett empiriskt sådant – mycket väl skulle kunna vara felaktigt och att någon skulle behöva presentera kriterier för att avgöra om påståendet stämde eller inte. Än viktigare, som ett empiriskt omdöme, oavsett om det är rätt eller fel, skulle det bara hävda någonting om historiska erfarenheter, någonting likt ”alla hittills undersökta omdömen kan antingen kategoriseras som empiriska eller analytiska”. Det påståendet skulle vara helt irrelevant för att avgöra om det finns omdömen som är sanna a priori och fortfarande är empiriska sådana. Rent av, om empirismens byggsten skulle ses som ett empiriskt påstående skulle empirismen upphöra att vara en epistemologi, en logisk vetenskap, och inte vara någonting mer än en fullständigt artificiell norm för hur helt olika typer av sätt att hantera helt olika påståenden ska benämnas enligt någon typ av godtyckligt system. Empirismen skulle vara en hållning som helt saknar någon typ av grund.

Vad har då denna första del av vår kritik av empirismen visat? Den har visat att empirismens syn på kunskap är felaktig och den gör det genom ett meningsfullt a priori argument. Och genom att göra detta visar den att den kantianska och misesianska idén om

²⁴ Mises skriver följande i *The Ultimate Foundation of Economic Science*:

”Essensen i den logiska positivismen utgörs av att förneka värdet av a priori kunskap genom att peka ut att all a priori kunskap enbart är analytisk. Den bidrar inte med ny information utan är enbart verbal eller tautologisk och hävdar bara vad som redan tidigare var förstått av definitioner och premisser. Enbart erfarenheter kan leda oss till syntetiska omdömen. Mot detta finns det en självklar invändning nämligen att påståendet att det inte finns några syntetiska a priori omdömen är i sig själv – vilket denna författare inte tror på – ett syntetiskt a priori påstående eftersom dess sanningshalt inte kan avgöras av observatorisk erfarenhet.” (s. 5)

sanna syntetiska a priori omdömen stämmer. Mer specifikt så visar den att förhållandet mellan teori och historia inte kan vara såsom empirismen hävdar. Det måste finnas en typ av teori – teori som är empiriskt meningsfull – som är konceptuellt anorlunda från den enda teori empirismen påstår finns. Det måste också finnas a priori teorier och samspelet mellan teori och historia måste då vara betydligt mer komplext än vad empirismen vill få oss att tro. Till vilken komplexitetsgrad det är så kommer att framträda då jag framför ytterligare ett argument mot empirism, ett annat a priori argument, och ett a priori argument riktat mot den av empirismen implicerade tesen att relationen mellan teori och empirisk forskning är samma i varje forskningsfält.

Oavsett hur lämpliga empirismens idéer är för att användas i naturvetenskaperna (även om jag inte anser att de är lämpliga där men det kan jag inte gå in på här)²⁵, är det omöjligt att föreställa sig att den empiristiska metoden skulle kunna användas i samhällsvetenskapen.

Handlingar utgör det fält av fenomen som vi betraktar som studieobjektet i samhällsvetenskapen. Empiristerna hävdar att handlingar kan och måste bli förklarade, precis som andra fenomen, genom hypoteser om orsakssamband som antingen verifieras eller falsifieras av erfarenhet.²⁶

Om det nu är så då skulle empirismen först vara tvungen att acceptera – i motsats till sin egen åsikt om att det inte existerar a priori kunskap om någonting verkligt – att tidsberoende orsaker skapade av handlingar existerar.

²⁵ Om detta läs utöver verken refererade till i fotnot 23 särskilt H. Dingle, *Die Ergriffung des Wirklichen* (Munich: 1955); idem, *Aufbau der exakten Fundamentwissenschaft* (Munich: 1964; Paul Lorenzen, *Methodisches Denken* (Frankfurt/M.: 1968); F. Kambartel and J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft* (Frankfurt/M.: 1973); och min ”In Defense of Extreme Rationalism.”

²⁶ Utöver litteraturen refererad till i fotnot 20 läs till exempel sådana typiska empiriståsikter såsom Arthur Goldberger och Otis D. Duncan, red., *Structural Equation Models in the Social Sciences* (San Diego, Calif.: Academic Press, 1973); H.B. Blalock, red., *Causal Inferences in Non-Experimental Research* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1964); Arthur L. Stinchcombe, *Constructing Social Theories* (New York: Harcourt, Brace & World, 1968).

Det skulle vara omöjligt att känna till a priori vilken händelse som skulle kunna vara orsakad av vad. Men empirism vill att vi ska förknippa erfarenhet rörande en följd av händelser som antingen något som bekräftar eller falsifierar varandra. Och om de falsifierar varandra så är syftet att vi ska omformulera den ursprungliga hypotesen. För att kunna göra det måste vi dock anta att tiden förändras konstant mellan de olika händelserna som sådana – och att känna till bakgrunden till handlingar är förstås kunskap om handlingar i verkligheten. Utan ett sådant antagande om orsaker i sig själva kan olika händelser aldrig kopplas till varandra som antingen verifierande eller falsifierande. Istället är de enbart orelaterade, ojämförbara händelser. Här finns en, där finns en annan; de är samma eller liknande; eller så är de olika. Ingenting kan vara på något annat sätt.²⁷

Utöver detta finns det ytterligare en motsägelse, och genom att peka ut den kommer vi att finna Mises centrala insikt i att förhållandet mellan teori och historia inom samhällsvetenskaperna är av en helt annan sort än i naturvetenskaperna.

Vad består denna motsägelse av? Om handlingar faktiskt skulle kunna styras av tidsberoende orsaker, då blir det nödvändigt att ställa frågan: vad förklarar de som söker förklaringar? Kan vi kausalt förklara deras handlingar? De är trots allt de personer som genomför den process där hypoteser skapas som senare verifieras eller falsifieras.

För att kunna producera verifierande eller falsifierande erfarenheter – för att ersätta gamla hypoteser med nya – måste man kunna lära sig från erfarenheten. Varje empirist är självklart tvungen att erkänna detta. Varför skulle man annars ägna sig åt empirisk forskning?

Men om man kan lära från erfarenhet på hittills nu okända sätt, då följer det att man inte nu kan veta vad man kommer att veta

²⁷ Om detta och det som följer läs Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitel 2, och ”Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?”.

senare och hur någon kommer att agera baserat på denna kunskap. Man kan enbart återskapa orsakerna till en handling efter en händelse, på samma sätt som man enbart kan förklara sin kunskap när man redan har det. Naturligtvis skulle ingen vetenskaplig upptäckt någonsin kunna förändra det faktum att man måste se på kunskap och handlingar som oförutsägbara, då antalet orsaker är obegränsade. Man skulle kunna påstå att den här förståelsen av frihet är en illusion. Detta skulle till och med kunna vara korrekt sett från en forskare vars kognitiva förståelse är överlägsen alla andra människor, eller sett från Gud. Men vi är inte Gud, och även om vår frihet verkar inkorrekt från Hans perspektiv och om våra handlingarna följer förutbestämd väg så är detta för oss en nödvändig och oundviklig illusion. Vi kan inte förutspå i förväg, baserat på tidigare tillstånd, framtida tillstånd av vår kunskap eller handlingar som visar den kunskapen. Vi kan enbart återskapa dem efter händelsen.²⁸

Det är därför den empiristiska metodologin enbart är motsägelsefull när den appliceras på de fält som kännetecknas av kunskap och handlande – där kunskap är en nödvändig del. De empiristiska samhällsforskarna som formulerar förutspåelser rörande samhällsfenomen håller enbart på med nonsens. Deras försök att ägna tid åt en verksamhet vars resultat de måste erkänna att de inte kan veta bevisar att vad de hävdar inte kan bli genomfört. Mises formulerade det och upprepade det: det finns inga empiriska kausala konstanter i det mänskliga handlandets fält.²⁹

Genom att använda sig av a priori resonemang har man lyckats finna denna insikt: samhällshistoria, till skillnad från naturhistoria, innehåller ingen kunskap som kan användas för att göra prognoser. Samhälls- och ekonomisk historia handlar enbart om dåtiden.

²⁸ Noterbart är att detta argument först fördes fram av Karl R. Popper i förordet till hans *The Poverty of Historicism* (London: Routledge & Kegan Paul, 1957). Popper misslyckades dock med att märka att ett sådant argument faktiskt avfärdar hans egen idé om en metodologisk monism (Einheitswissenschaft) och visar att hans egen idé om falsifiering är oanvändbar för att förstå mänskligt handlande och kunskap. Läs om detta min *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, s. 44-49; K. O. Apel, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transzendental-pragmatischer Sicht* (Frankfurt/M.: 1979), s. 44-46, fotnot 19.

²⁹ Mises, *Human Action*, s. 55-56.

Resultatet av undersökningar om hur och varför folk agerat i dåtiden kan inte utgöra en systematisk grund för att avgöra om de kommer att agera på samma sätt i framtiden. Människor lär sig. Det är absurt att anta att någon skulle kunna förutspå nu vad någon kommer att veta imorgon och på vilket sätt kunskapen imorgon kommer skilja eller inte skilja sig från den idag.

En person kan inte idag förutspå hans efterfråga av socker om ett år mer än vad Einstein skulle ha kunnat förutspå relativitetsteorin ett år innan han faktiskt utvecklade den. En person kan inte idag veta vad han kommer att veta om socker om ett år. Och han kan inte känna till alla varor som om ett år kommer att tävla mot socker om hans pengar. Han kan såklart gissa. Men eftersom det måste erkännas att framtida kunskap inte kan kännas till i förväg med tanke på att olika händelser sker hela tiden, kan inte en person göra en förutspåelse av samma epistemologiska karaktär som en förutspåelse om månens, vädret eller tidvattnets beteende. De är förutspåelser som kan göras baserat på det faktum att det finns orsakssamband som är oberoende av tid. Men en hypotes om den framtida efterfrågan av socker är något helt annorlunda.

Förutsatt att samhällshistoria och ekonomisk historia enbart kan komma på förklaringar av tidigare händelser och aldrig teorier som har någon kraft i en systematisk förutspåelse så följer en annan väldigt viktig insikt om grunden för den empiriska samhällsvetenskapen. Detta utgör ytterligare en skarp kritik av empirismen, iallafall dess roll som en lämplig metodologi för samhällsvetenskapen.

Kom ihåg vad jag sa tidigare om varför empirism så kraftfullt betonar förklarande teories prediktiva förmåga. För varje fenomen som ska förklaras så finns det en mängd föregående händelser och en mängd rimliga samband som skulle kunna förklara fenomenet i fråga. Men vilken av dessa förklaringar är korrekt och vilka är det inte? Empiristens svar är: försök att förutspå det och din framgång eller ditt misslyckande i att förutspå framtida händelser kommer att tala om för dig vilken teori som stämmer och vilken som inte gör det. Bevisligen så kommer detta råd inte att

göra mycket nytta om det inte finns tidsberoende orsakssamband för agerande. Vad blir resultatet? Empirism kan förstås inte ha ett svar på denna fråga.

Även om handlingar inte kan förutspås på något sätt så innebär inte detta att en viss historisk förklaring är lika bra som någon annan. Det skulle ses som absurt om någon förklarade det faktum att jag flyttade från Tyskland till USA genom att peka på att majsen i Michigan hade börjat växa markant innan jag flyttade och att detta var anledningen till min flytt. Men varför är det en orimlig förklaring om vi antar att majsen faktiskt hade börjat växa mer innan mitt beslut? Anledningen är såklart att jag kommer att berättat att Michigans majs inte alls hade någon betydelse för mitt beslut. Och så länge som någon kunskap om mig finns så kan detta accepteras.

Men hur kan detta inses? Svaret är genom att förstå mina motiv och intressen, mina övertygelser och ambitioner, mina normativa riktlinjer och mina konkreta uppfattningar som resulterar i denna handling. Hur kan vi förstå någon och, dessutom, hur bekräftar vi att vår förståelse faktiskt är korrekt? Vad gäller den första delen av frågan, förstår man någon genom att ägna sig åt en pseudo-kommunikation och interaktion med denne. Jag säger "pseudo" eftersom vi uppenbarligen inte kan ägna oss åt riktig kommunikation med Caesar för att ta reda på varför han korsade Rubicon. Men vi skulle kunna studera hans skrifter och jämföra de övertygelser han uttrycker i dessa med hans handlingar. Vi skulle kunna studera skrifterna och handlingarna av hans samtida människor och därigenom försöka förstå Caesars personlighet, hans tid och hans särskilda roll och ställning under denna tid.³⁰

Vad gäller den andra delen av frågan – problemet med att verifiera historiska förklaringar – måste man erkänna från början att det inte finns något exakt kriterium som skulle kunna användas för att avgöra vilken av två motstående förklaringar, båda baserade på förståelse, som är korrekt och vilken som inte är det.

³⁰ Om historievetenskapen läs Mises, *Theory and History*, kapitel 14; *The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 45-51; *Human Action*, s. 47-51, 59-64.

Historia är inte en exakt vetenskap på samma sätt som naturvetenskaperna eller på det andra vis som ekonomi är en exakt vetenskap.

Även om två historiker delar en beskrivning av erfarenheter och sin bedömning av de faktorerna som påverkar en viss handling så kan de fortfarande vara oeniga om vilken vikt som ska tillskrivas dessa faktorer i att förklara denna handling.³¹

Jag vill undvika att bli missförstådd här. Det finns fortfarande ett sätt att avgöra sanningshalten i historiska påståenden. Det är ett sätt som inte löser alla konflikter mellan historiker men som trots det avfärdar en stor mängd påståenden. Lösningen vilar i att varje sant historiskt påstående måste vara av en sådan typ, rent principmässigt, att aktören vars handlingar ska förklaras måste kunna verifiera förklaringen och säga att de faktorer som ligger till grund för förklaringen var orsaken till att han agerade som han agerade. Nyckeln till detta ligger i ordet principmässigt. Det är självklart så att Caesar aldrig skulle kunna verifiera vår förklaring till att han gick över Rubicon. Dessutom, han skulle kunna ha väldigt starka anledningar till att inte bekräfta vår förklaring även om han hade möjligheten att göra det, eftersom en sådan bekräftelse skulle kunna komma i konflikt med hans mål.³²

Förutom det så är det inte samma sak att varje sann förklaring i princip måste kunna förklaras av aktören som att säga att aktören är den som är bäst på att göra denna förklaring. Det kan vara så att Einstein bäst av alla kan förklara varför och hur kan kom på relativitetsteorin. Men det kanske inte är så. Faktum är att det kanske är så att en historiker som forskar om naturvetenskaperna bättre kan förstå Einstein och det som ledde honom till hans upptäckter än han själv. Det skulle kunna vara så eftersom att de bakomliggande anledningarna som påverkar ens agerande är

³¹ Mises, *Human Action*, s. 57-58.

³² Om den historiska och sociologiska strukturen av rekonstruering och verifiering läs även Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, s. 33-38.

omedvetna³³. Eller de skulle kunna vara så uppenbara att man glömmer bort att tänka på dem bara därför.

Följande analogi skulle kunna vara rätt hjälpsam för att förstå det någorlunda udda att andra än personen själv skulle kunna förstå någon bättre än den själv. Ta till exempel ett offentligt tal. Till en stor grad förstår självklart personen som håller talet varför han säger vissa saker och vad som är de bakomliggande anledningarna till att han säger de sakerna. Han kan säkert i högre utsträckning än andra erbjuda goda förklaringar. Och trots det, när han beskriver sitt agerande, så följer han rutinmässiga och omedvetna regler som han inte kan känna till såvida han inte anstränger sig mycket. Han följer även vissa grammatiska regler i sitt beskrivande. Men ganska ofta skulle han aldrig kunna formulera en beskrivning av dessa regler trots att det är uppenbart att de påverkar honom. Historikern som förstår någon bättre än han själv är ganska lik den grammatiker som analyserar meningsuppbyggnaden i ett tal. Båda återskapar och uttrycker tydligt reglerna som faktiskt följs, men som inte skulle kunna, eller endast med stora svårigheter, formuleras av talaren själv.³⁴

Talaren själv kanske saknar förmågan att beskriva alla de regler som han följer och kan behöva extern hjälp av en historiker eller grammatiker för att göra det. Men det är ändå av stor vikt att inse att sanningskriteriet för grammatikerns förklaring är att talaren – rent principmässigt – skulle ha kunnat bekräfta sanningshalten efter att det som tidigare var känt implicit uttrycktes explicit. För att grammatikern eller historikerns förklaring skulle kunna vara korrekt skulle aktören vara tvungen att ha möjligheten att erkänna

³³ Om psykoanalytiska förklaringar och bekräftelse läs även A. MacIntyre, *The Unconscious* (London: Duckworth, 1958); Jürgen Habermas, *Erkenntnis und Interesse* (Frankfurt/M.: 1968), kapitel 2; om relevansen av psykoanalys läs också Mises, *Human Action*, s. 12.

³⁴ Om lingvistiska förklaringar som innefattar återskapandet av regler som kräver bekräftelser genom "intuitiv kunskap" av "kunniga talare" läs Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: M.I.T Press, 1965); samt K. O. Apel, "Noam Chomskys Sprachtheorie und die Philosophie der Gegenwart" i Apel, *Transformation der Philosophie*, vol. 2 (Frankfurt/M.: 1973).

de regler som de som de facto var de som styrde hans handlande.³⁵

Argumentet att det är omöjligt att förutspå kausala orsakssamband i det mänskliga handlandets fält skulle ha kunnat lämna ett intryck att om det nu är så, då kan förutspåelser aldrig vara mer än lyckade eller misslyckade gissningar. Det här intrycket är dock lika fel som det skulle vara att tro att man skulle kunna förutspå mänskligt handlande på samma sätt som man kan förutspå hur äppelträd växer. Det är här den unika misesianska insikten om relationen mellan ekonomisk teori och historia tillför något essentiellt.³⁶

Anledningen till varför samhällseliga och ekonomiska frågor inte kan vara helt osäkra i framtiden borde inte vara särskilt svår att förstå: anledningen till att det var omöjligt att göra kausala förutspåelser för handlingar som sådana vilade på ett a priori argument. Och detta argument innehöll en sann a priori kunskap om handlingar: att de inte kan ses som styrda av tidsberoende orsaker och samband.

Således kommer alltså prognosmakeri inom ekonomi alltid att vara en rent systematiskt olärbar konst, samtidigt som det är sant att alla prognoser kommer att bli begränsade av existensen av a priori sann kunskap om handlingar.³⁷

³⁵ För en viktig kritik av den empiristiska-positivistiska filosofi om de empiriska samhällsvetenskaperna och förklaringar av samhällsforskning som grundade i en rekonstruktiv förståelse läs också K. O. Apel, *Transformation der Philosophie*; idem, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transzendental-pragmatischer Sicht*; Peter Winch, *The Idea of a Social Science and Its Relation to Philosophy* (Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1970); idem, *Ethics and Action* (London: Routledge and Kegan Paul, 1972); Jürgen Habermas, *Zur Logik der Sozialwissenschaften* (Frankfurt/M.: 1970); G. H. von Wright, *Explanation and Understanding* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1971).

³⁶ Om relationen mellan teori och historia läs särskilt Mises, *Human Action*, s. 51-59; och *Epistemological Problems of Economics*, kapitel 2-3.

³⁷ Den tidigare österrikaren och nyhistoristiska-hermeneutiska-nihilisten Ludwig Lachmann som *ad nauseam* upprepar att framtid kunskap är oförutsägbar (läs hans "From Mises to Shackle: An Essay on Austrian Economics and the Kaleidic Society," *Journal of Economic Literature* 54 (1976); *The Market as an Economic Process* (New York: Basil Blackwell, 1986), missar helt denna senare poäng. Faktum är att hans eget argument motsäger sig självt. För han hävdar att han utan tvekan vet att man inte kan veta något om framtida kunskap eller om, vilket följer logiskt, handlande. Men trots det vet han någonting om framtida kunskap och handlande. Han måste

Ta till exempel kvantitetsteorin, det praxeologiska påståendet om att om du ökar mängden pengar och efterfrågan av pengar är konstant så kommer pengarnas köpkraft att minska. Vår a priori kunskap om handlingar säger oss att det är omöjligt att rent vetenskapligt avgöra om mängden pengar kommer öka, sjunka eller vara oförändrad. Det är inte heller möjligt att avgöra vetenskapligt om, oavsett vad som händer med pengamängden, efterfrågan på att hålla pengar kommer att öka, minska eller vara oförändrad. Vi kan inte hävda att vi kan förutspå sådana saker eftersom vi omöjligt kan känna till vilken framtida kunskap människor kommer ha. Och denna kunskap påverkar bevisligen vad som händer med pengamängden och efterfrågan av pengar. Vår teori, den praxeologiska kunskapen inbäddad i kvantitetsteorin, har alltså ett möjligt användningsområde för den som vill förutspå den ekonomiska framtiden.

Teorin skulle inte hjälpa en med att förutspå framtiden även om vi skulle veta att pengamängden har ökat. Man skulle fortfarande sakna förmågan att korrekt förutspå vad som har hänt med efterfrågan av pengar. Trots att samtida händelser som rör efterfrågan av pengar påverkar framtida skeenden (och hindrar, ökar, minskar, accelererar, eller saktar ner konsekvenserna som följer av ett ökat utbud av pengar), kan sådana samtida händelser rent principmässigt inte förutspås eller betraktas som konstanta i ett experiment. Det är fullkomligt absurt att se på subjektiv kunskap, där varje förändring påverkar handlande, som någonting som kan förutspås baserat på historiska variabler och någonting som kan hållas konstant. Själva personen som utför ett experiment och skulle vilja hålla kunskapsnivån konstant skulle i själva verket vara tvungen att förutsätta att hans kunskap, särskilt hans kunskap om resultatet av experimentet, inte skulle vara konstant över tid.

veta någonting om kunskap och handlande som sådant. Detta är precis vad praxeologi säger sig vara: kunskap om handlingar i sig självt och (vilket jag har förklarat i min "On Praxeology and the Praxeological Foundations of Epistemology and Ethics," s. 49 nedan) kunskap om den framtida strukturen av all kunskap vilken den måste ha i egenskap av att vara kunskap som aktörer har.

Kvantitetsteorin kan därför inte avgöra om en viss ekonomisk händelse är sannolik eller osannolik baserat på en formel som utgår ifrån konstanter och gissningar. Dock skulle teorin fortfarande begränsa antal möjliga korrekta förutspåelser. Och den skulle inte göra detta som en empirisk teori, men snarare som en praxeologisk teori, genom att utgöra en begränsningsram för våra prognoser.³⁸ Omdömen som inte håller enligt sådan kunskap (i vårt fall kvantitetsteorin) är teoretiskt ohållbara och kommer alltid att innehålla en ökande mängd av systematiska felslut. Detta innebär inte att någon som baserar sina förutspåelser på ett korrekt praxeologiskt resonemang nödvändigtvis kommer vara mer lyckosam i sina prognoser om framtiden än någon som kom fram till sina gissningar utan en solid logisk grund. Nej, det innebär istället att den med insikter och en grund i praxeologin i det långa loppet skulle vara genomsnittligt bättre än den utan insikt.

Det är möjligt att göra en felaktig prediktion trots att man korrekt har lyckats identifiera en händelse där pengautbudet ökat och dragit slutsatsen att detta skulle minska pengarnas köpkraft. För man kan ha misslyckats i att identifiera vad som har hänt med efterfrågan av pengar. Man kan ha antagit att efterfrågan av pengar var konstant när den i själva verket ökade. Således kommer inte den förväntade inflationen att visa sig. Å andra sidan så är det lika möjligt att en person korrekt har antagit något, pengar kommer inte förlora sin köpkraft, trots att han felaktigt trodde att en ökning av pengamängden inte hade någonting alls att göra med pengarnas köpkraft. För det kan vara så att något annat hände (efterfrågan av pengar ökade) som agerade motvikt till hans felaktiga resonemang om orsak och verkan och som av en slump uppfyllde hans förutspåelse.

Hur som helst, och detta för mig tillbaka till min ursprungliga poäng om att praxeologin logiskt begränsar våra prediktioner om ekonomiska händelser: vad blir resultatet om vi antar att alla prognosmakare är ungefär lika skickliga på att förutse olika omkring-

³⁸ Om förutspåelser i samhällsvetenskapen och i ekonomi läs även Hoppe "In Defense of Extreme Rationalism," [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988), sektionerna tre och fyra.

liggande händelser? Vad blir resultatet om de har ungefär lika mycket tur när de gissar om vad framtiden för med sig? Bevisligen måste vi då dra slutsatsen att prognosmakare som gör gissningar med kunskap om och vara i enlighet med praxeologiska lagar såsom kvantitetsteorin kommer att vara mer lyckosamma än de prognosmakare som saknar denna kunskap om praxeologi.

Det är omöjligt att bygga en modell för förutspåelser som använder sig av antagandet om tidsberoende orsaker som skulle ge oss möjligheten att på ett vetenskapligt sätt förutsäga förändringarna i efterfrågan av pengar. Efterfrågan av pengar är av nödvändighet beroende av människors framtida kunskap och denna framtida kunskap är okänd i nutid. Således har praxeologisk kunskap ett väldigt smalt användningsområde för förutspåelser.³⁹

Av alla de som gör förutspåelser om framtiden och som korrekt identifierar en förändring såsom att en ökning i efterfrågan av pengar kommer att ske samtidigt som de också har noterat en ökning i pengautbudet kommer bara de som förstått kvantitetsteorin att kunna göra en korrekt prediktion. Och de vars tankar avviker från praxeologin kommer nödvändigtvis att misslyckas.

Att förstå logiken bakom ekonomiska förutspåelser och den praktiska funktionen praxeologiska resonemang fyller är att se a priori teorem om ekonomiskt handlande som logiska begränsningar av empiriska prediktioner och som något som inbegriper logiska begränsningar på vad som kan och inte kan hända i framtiden.

³⁹ Läs också Murray N. Rothbard, *Power and Market* (Kansas City, Kans.: Sheed Andrews and McMeel, 1977), s. 256-58, om de olika syften ekonomiskt teoretiserande har i ett samhälle med en fri marknad jämfört med ett samhälle påverkat av statsintervention.

OM PRAXEOLOGI OCH DEN PRAXEOLOGISKA GRUNDEN FÖR EPISTEMOLOGIN

Som många stora och kreativa ekonomer ägnade även Ludwig von Mises mycket tid och kraft åt att analysera frågan om den logiska statusen hos ekonomiska omdömen, dvs. hur vi kan känna till dem och hur vi kan bekräfta dem. Mises sällar sig till den grupp som tror att den frågan är nödvändig för att kunna åstadkomma systematiska framsteg i ekonomivetenskapen. Varje snedsteg vad gäller en sådan fundamental fråga skulle självfallet leda till en total intellektuell härdsmälta, dvs. till felaktiga ekonomiska teorier. Det är därför naturligt att tre av Mises böcker är helt ägnade åt att undersöka och klargöra den logiska grunden för ekonomin: hans tidiga *Epistemological Problems of Economics*, som publicerades på tyska 1933; hans *Theory and History*, som publicerades 1957; och hans *Ultimate Foundations of Economic Science* från 1962, Mises sista bok som publicerades när han var mer än 80 år gammal. Hans arbete inom ekonomin visar utan undantag den vikt Mises lade på epistemologiska problem. Mest karaktäristiskt för detta är Mises magnum opus *Human Action* som de första hundra sidorna enbart handlar om sådana problem och de andra nära 800 sidorna som genomsyras av epistemologiska resonemang.

I linje med den misesianska traditionen är ekonomins grund även detta kapitelns ämne. Jag har formulerat två mål för mig själv. Först vill jag förklara den lösning Mises presenterar på frågan om den allmängiltiga grunden för ekonomin, dvs. hans idé om en sammanhållen teori om mänskligt handlande, eller som han själv benämner den: praxeologin. Efter det vill jag visa varför Mises lösning är så mycket mer än bara en obevisbar insikt i ekonomin och ekonomiska omdömens natur.

Det är en insikt som också ger oss möjligheten att förstå den slutgiltiga grunden som epistemologin vilar på. Faktiskt, som kapitlets rubrik antyder, vill jag visa att det är praxeologi som måste

vara den faktiska grunden för epistemologin och att Mises således, förutom hans stora bidrag till ekonomin, också bidrog med centrala insikter vad gäller förklaringen av hela den rationalistiska filosofins system.⁴⁰

Denna text är från Hans-Hermann Hoppe, *The Economics and Ethics of Private Property* (Kluwer Academic Publishers 1993), sidorna 141-64 och den är återpublicerad här med tillstånd från Kluwer Academic Publishers.

II

Låt mig nu vända mig till Mises lösning. Vad är den logiska statusen av ekonomiska omdömen såsom lagen om marginalnytta (som säger att varje gång utbudet av en vara vars enheter är sedda som likvärda medel ökar med en enhet måste värdet av denna enhet vara avtagande eftersom det endast kan användas som medel för att uppfylla ett mål som är ansett mindre värdefullt än det mål som den förra enheten kunde uppfylla); eller av kvantitetsteorin (som säger att varje gång kvantiteten av pengar ökar samtidigt som efterfrågan av att hålla pengar är konstant kommer pengarna att tappa i köpkraft)?

Då han skulle utforma sitt svar stod Mises inför två utmaningar. Den ena utmaningen utgjordes av den moderna empirismens svar på frågan. Det Wien Ludwig von Mises verkade i var en av de tidiga knytpunkterna för empirismen: den rörelse som var på väg att etablera sig själv som den dominerande akademiska filosofin i västvärlden för årtionden, och som till idag formar den bild ekonomer har av sin egen disciplin.⁴¹

⁴⁰ Läs om detta även min *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Ökonomie*; idem, "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?," kapitel 7; idem, "In Defense of Extreme Rationalism," [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988)".

⁴¹ Om Wienkretsen läs V. Kraft, *Der Wiener Kreis* (Vienna: Springer, 1968); för den empiristiska-positivistiska synen på ekonomi läs representativa arbeten såsom Terence W Hutchison, *The Significance and Basic Postulates of Economic Theory* (Hutchison, en anhängare av den popperianska varianten av empirismen har sedan detta blivit en betydligt mycket mindre entusiastisk följare av den popperianska synen på ekonomi, läs till exempel hans *Knowledge and Ignorance in Economics*, han kan dock inte

Empirismen ser naturen och naturvetenskaperna som sina förebilder. Enligt empirism har de ovan nämnda exemplen på ekonomiska omdömen samma status som naturlagar: liksom naturlagar utgör de hypotetiska relationer mellan två eller fler händelser och utgör "om då"-omdömen. Och liksom hypoteser i naturvetenskapen kräver ett påstående om relationer mellan olika ekonomiska händelser kontinuerligt testande gentemot erfarenhet. Ett påstående gällande ekonomiska händelser kan aldrig bekräftas en gång för alla med fullkomlig säkerhet. Istället är det hela tiden beroende av framtida kunskap. Sådan erfarenhet skulle kunna bekräfta hypotesen. Men detta skulle inte bevisa hypotesen då det ekonomiska omdömet skulle ha använt generella begrepp (i filosofisk terminologi: universella) i beskrivningen av de relevanta händelserna och således skulle den kunna appliceras på en obegränsad mängd händelser och därför alltid kunna falsifieras. Allt en bekräftelse skulle visa är att hypotesen inte hade blivit motbevisad än. Å andra sidan skulle erfarenhet kunna falsifiera hypotesen. Detta skulle visa att någonting var fel med hypotesen som den var formulerad tidigare. Men detta skulle inte bevisa att det hypotetiska förhållandet mellan två händelser aldrig skulle kunna observeras. Det skulle enbart visa att de saker man tänkt och beräknat för i en observation endast upp till vad som nu hade varit fokus så hade relationen inte funnits. Det skulle dock inte kunna avskrivas dock att den skulle kunna hittas när man hade beräknat för någon annan omständighet.

Attityden som denna filosofi föder och som har blivit karaktäristisk för hur de flesta ekonomer idag bedriver sin forskning är skepticismen – mottot att "ingenting kan vetas med säkerhet i den ekonomiska vetenskapen". Ännu mer precist, då empirism ser på ekonomiska fenomen som objektiv data som kan mätas kvantitativt – i direkt jämförelse till naturvetenskapliga fenomen –

föreställa sig något alternativ till Popper); Milton Friedman, "The Methodology of Positive Economics," i idem, *Essays in Positive Economics*; Mark Blaug, *The Methodology of Economics*; ett positivistiskt perspektiv givet av en deltagare i en Mises Privat Seminar i Wien är E. Kaufmann, *Methodology of the Social Sciences*; den stora dominansen empirismen åtnjuter syns i det faktum att det antagligen inte finns en enda lärobok som inte explicit benämner ekonomi som – vad annars? – en a posteriori vetenskap.

skulle skepticismen hos den empiristiska ekonomen kunna beskrivas som den hos en social ingenjör som inte kan garantera någont. ⁴²

Den andra utmaningen kom från den historiska skolan. Under Mises liv i Österrike och Schweiz var den historistiska filosofin den dominerande idén i de tyskspråkiga universiteterna och deras omgivning. I och med det kraftiga uppsvinget för empirismen har denna förut så populära skola fått se sitt stöd minska kraftigt. Men de senaste årtiondena har historism åtnjutit ett ökat stöd bland västvärldens akademier. Idag är den med oss överallt under namnet hermeneutik, retoricism, konstruktivism och epistemologisk anarkism. ⁴³

För historism, och särskilt för dess nutida versioner, är området som ska beforskas inte att anse som naturen utan snarare som en litterär text. Ekonomiska fenomen är enligt den historistiska doktrinen inte något som kan mätas. Istället är de subjektiva uttryck och tolkningar som visar sig i historien och kan förstås och tolkas av ekonomen på samma sätt som en litterär text visar sig och tolkas av sin läsare. Som subjektiva kreationer styrs dessa händelser inte av några objektiva lagar. Ingenting i en litterär text och ingenting i en följd av historiska händelser och tolkningar av dessa är styrda av något bestående. Självklart så existerar text och även vissa sekvenser av historiska händelser. Men detta innebär inte att något orsakade dessa. De bara hände. På samma sätt som man kan hitta på olika litterära berättelser kan historia och historiska händelser ha skett på ett flertal olika sätt. Dessutom, enligt

⁴² Om de relativistiska följderna av den empiristiska-positivistiska positionen läs också Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism* (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1989), kapitel 6; idem, "The Intellectual Cover for Socialism."

⁴³ Läs Ludwig von Mises, *The Historical Setting of the Austrian School of Economics* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1984); idem, *Erinnerungen* (Stuttgart: Gustav Fischer, 1978); idem *Theory and History*, kapitel 10; Murray N. Rothbard, *Ludwig von Mises: Scholar, Creator Hero* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1988); för en kritisk genomgång av historistiska idéer läs även Karl Popper, *The Poverty of Historicism*; för ett verk representativt för den äldre historistiska synen på ekonomi läs Werner Sombart, *Die drei Nationalökonomien* (Munich: Duncker & Humblot, 1930); för den moderna hermeneutiska versionen läs Donald McCloskey, *The Rhetoric of Economics* (Madison: University of Wisconsin Press, 1985); Ludwig Lachmann, "From Mises to Shackle: An Essay on Austrian Economics and the Kaleidic Society," *Journal of Economic Literature* (1976).

historism och särskilt dess nutida version hermeneutik, är ordningen av dessa alltid obevisbara sammankopplade mänskliga uttrycken och tolkningarna av dessa inte begränsade av någon objektiv lag. I textförfattande kan allting bli uttryckt och tolkat angående allting och likt det är historiska och ekonomiska händelser så som de uttrycks eller tolkas av någon, och beskrivningen av dem av en historiker eller ekonom är vad han uttrycker eller tolkar dessa subjektiva händelser som.

Attityden som den historistiska filosofin skapar är en relativistisk sådan. Mottot lyder: ”allt är möjligt”. Utan begränsningar av objektiva lagar är historia, ekonomi och litteraturkritik för historisthermeneutikern ämnen enbart av en estetisk karaktär. Följden av detta blir att hans arbete utgör en form där någon berättar vad han känner att någonting kändes för någon – en litterär form vi känner till alltför väl från ämnen såsom sociologin och statsvetenskapen.⁴⁴

Jag tror att alla förstår rent intuitivt att det är något konstigt med både den empiristiska såväl som den historistiska filosofin. Deras epistemologiska hållningar verkar inte ens passa deras förebilder: naturen å ena sidan och en litterär text å andra. Och oavsett så verkar de båda vara fel ute när det gäller ekonomiska omdömen såsom lagen om marginalnytta eller kvantitetsteorin. Lagen om marginalnytta verkar säkerligen inte vara en hypotetisk lag som alltid är beroende av att testas för att bekräfta dess sanningshalt. Att se på de fenomen som förekommer i lagen som något som skulle kunna mätas verkar inget annat än dumt. Inte heller den historistiska tolkningen verkar bättre. Att tro att relationen mellan de olika händelserna förklarade i kvantitetsteorin skulle kunna göras ogjorda om man bara önskade det verkar absurt. Och idén

⁴⁴ Om den extrema relativismen i historism-hermeneutik läs Hoppe ”In Defense of Extreme Rationalism,” [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988); Murray N. Rothbard, ”The Hermeneutical Invasion of Philosophy and Economics” [i .PDF] *Review of Austrian Economics* (1988); Henry Veatch, ”Deconstruction in Philosophy: Has Rorty Made it the Denouement of Contemporary Analytical Philosophy,” *Review of Metaphysics* (1985); Jonathan Barnes, ”A Kind of Integrity,” *Austrian Economics Newsletter* (Summer 1987); David Gordon, *Hermeneutics vs. Austrian Economics* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, Occasional Paper Series, 1987); för en lysande kritik av samtida sociologi läs *Social Science as Sorcery* (New York: St. Martin’s Press, 1973).

verkar inte mindre konstig när den påstår att koncept såsom pengar, efterfrågan av pengar och köpkraft skulle vara formade utan objektiva lagar som skulle utgöra ett ramverk och därmed bara vara subjektiva begrepp. Istället, i motsats till den empiristiska doktrinen, verkar båda exemplen på ekonomiska omdömen vara logiskt sanna och syfta på händelser som är subjektiva i naturen. Och i motsats till historism verkar dessa lagar hävda vad som omöjligt skulle kunna bli gjort i historien och skulle innehålla sådana konceptuella distinktioner som samtidigt som de hänvisade till subjektiva händelser skulle vara objektivt begränsade och innehålla universellt bekräftad kunskap.

Likt många av de erkända ekonomerna före Mises tid delade Mises dessa intuitioner⁴⁵. Men i frågan om ekonomins grund går Mises djupare än intuition. Han antar utmaningen från empirismen och historismen i syfte att systematiskt återskapa grunden som intuitionen kan förstås och rättfärdigas utifrån. Han vill därmed inte skapa en ny typ av ekonomi. Men genom att förklara vad som tidigare bara hade förståtts rent intuitivt går Mises längre än vad som någonsin tidigare gjorts. Genom att återskapa den rationalistiska grunden för de ekonomiska intuitionerna garanterar han oss rätt väg för framtida utveckling av ekonomin och försvarar oss mot systematiska intellektuella misstag.

Mises inledde sin rekonstruktion med att påpeka att empirism och historism är självmotsägande teorier.⁴⁶ Den empiristiska idén om att alla händelser, både i naturen och i ekonomin, enbart är hypotetiskt relaterade är självmotsägande av innebörden av detta

⁴⁵ Vad gäller den epistemologiska synen hos företrädare såsom J. B. Say, Nassau W. Senior, J. E. Cairnes, John Stuart Mill, Carl Menger och Friedrich von Wieser läs Ludwig von Mises, *Epistemological Problems of Economics*, s. 17-23; samt Murray N. Rothbard, "Praxeology: The Methodology of Austrian Economics," i Edwin Dolan, red., *The Foundations of Modern Austrian Economics* (Kansas City: Sheed and Ward, 1976).

⁴⁶ Utöver de av Mises verk som citeras i början av detta kapitel och litteraturen som nämns i fotnot 40, läs Murray N. Rothbard, *Individualism and the Philosophy of the Social Sciences* (San Francisco: Cato Institute, 1979); för en briljant filosofisk kritik av den empiristiska synen på ekonomi läs Hollis and Nell, *Rational Economic Man*; som är särskilt värdefull som ett generellt försvar för rationalism mot empirism och relativism – utan någon explicit koppling till ekonomi dock – läs Blanshard, *Reason and Analysis*; Kambartel, *Erfahrung und Struktur*.

grundläggande empiristiska påstående i sig själv: för om detta omdöme i sig självt som någonting som bara var hypotetiskt sann, dvs. ett hypotetiskt sant påstående om hypotetiskt sanna påstående, skulle det inte ens kunna räknas som en epistemologisk ståndpunkt. Då skulle det inte kunna utgöra något rättfärdigande alls för påståendet att ekonomiska omdömen inte är och aldrig kan vara kategoriskt sanna vilket vår intuition säger oss. Men om de grundläggande empiristiska premisserna antogs vara kategoriskt sanna i sig själva, dvs. om vi antar att man skulle kunna veta någonting a priori om hur olika händelser är relaterade till varandra, då skulle detta gå emot den egna tesen om att empirisk kunskap nödvändigtvis måste vara hypotetisk kunskap, vilket således skulle öppna upp en möjlighet för att ett ämne såsom ekonomi skulle kunna utfärda a priori sann empirisk kunskap. Utöver detta måste den empiristiska tanken om att ekonomiska fenomen måste vara observerbara och mättningsbara objekt – i likhet med de i naturvetenskapen – vara inkonsekvent också den av sig själv: För empirism vill ge oss meningsfull empirisk kunskap när den hävdar att ekonomisk teori grundar sig i observationer. Och detta samtidigt som konceptet observationer och mätningar i sig själv, vilka empirism måste använda sig av i sitt eget arbete, självklart inte kan vara härledda från observationer på samma sätt som begrepp som hönor eller ägg och äpplen eller päron är. Man kan inte observera någon som gör en observation eller mäter något. Snarare måste man först förstå vad observationer och mätningar är i syfte att sedan kunna tolka erfarenhet från observationer som utförandet av en observation eller som genomförandet av en mätning. Därför, i motsats till sin egen doktrin, är empirismen tvungen att erkänna att det finns empirisk kunskap som är härledd från förståelse – precis som vår egen intuitiva kunskap om ekonomiska omdömen är grundad i förståelse – snarare än sprungen ur observationer.⁴⁷

Gällande historismen är dess självmotsägande inte mindre tydlig. För om, som historiker hävdar, historiska och ekonomiska händelser – som den ser på som sekvenser av någonting som är sub-

⁴⁷ För ett utvecklat försvar av epistemologisk dualism läs också Apel, *Transformation der Philosophie*, andra volymen. Samt Habermas, *Zur Logik der Sozialwissenschaften*.

jektivt förstått snarare än observerade händelser – inte är styrda av konstanta tidsberoende orsaker, då kan detta omdöme inte heller säga någonting som är absolut sant om historia eller ekonomi. Istället skulle detta vara ett omdöme med så att säga varierande sanningshalt: det kan vara sant nu, om vi vill det, men det kan också vara falskt en stund senare om vi skulle vilja så då, och resultatet skulle vara att ingen skulle kunna veta vad vi tyckte om ett omdöme. Om detta var statusen för den grundläggande historistiska premisen skulle inte heller den kunna räknas som en epistemologi. Historism skulle inte ha gett oss något skäl att tro på något den hävdar. Men om den grundläggande premisen antogs vara sann i alla lägen då skulle ett sådant påstående om konstanta naturliga, historiska och ekonomiska fenomen gå rakt emot den egna doktrinen som förnekar alla sådana konstanter. Dessutom skulle historismens – och dess moderna arvtagare hermeneutikens – centrala tes om att historiska och ekonomiska händelser är subjektiva till sin natur obegränsade av objektiva lagar falsifieras direkt då den yttrades. För naturligtvis så måste en historist tro att detta påstående är meningsfullt och sant och han måste tro att det säger någonting specifikt om någonting snarare än att det skulle vara mumlande av något osammanhängande såsom hokusfokus. Om detta vore fallet är det tydligt att hans påstående måste vara begränsat av någonting utanför det godtyckliga och subjektiva området. Jag kan säga vad historisten säger på engelska, tyska eller kinesiska eller med vilket annat språk jag önskar så länge som historiska och ekonomiska uttryck kan ses som subjektiva skapelser. Men varje sak jag säger på varje språk måste vara begränsat av något underliggande i det jag säger, vilket innehar samma innebörd i varje språk och existerar fullkomligt oberoende oavsett vilken särskild typ av lingvistisk form som det är uttryckt i. I motsats till den historistiska synen är denna begränsning inte något som skulle kunna försvinna bara man önskar det. Istället är det objektivt då vi förstår att det är nödvändigtvis sant om vi ska kunna säga något meningsfullt alls som inte bara är meningslösa ljud. Historisten skulle inte kunna hävda någonting om det inte vore för det faktum att hans uttryck och tolkningar

faktiskt är begränsade av logikens lagar som är den verkliga grunden för att kunna formulera meningsfulla omdömen.⁴⁸

Med ett sådant avfärdande av empirism och historism, påpekar Mises, är den rationalistiska filosofins slutsatser slutligen återskapade och den möjliga existensen av sanna a priori omdömen är bevisad. Mises uttrycker explicit att han ser på sitt epistemologiska arbete som någonting som följer i spåren av den västerländska rationalistiska filosofin. Tillsammans med Leibniz och Kant står han direkt emot Lockes och Humes tradition.⁴⁹ Han står tillsammans med Leibniz när han besvarar Lockes berömda påstående om ”ingenting är i intellektet som inte tidigare har varit i sinnet” med det lika berömda ”förutom intellektet själv.” Och han ser på sitt uppdrag som en filosof inom ekonomi som strikt jämförbart med Kants som en filosof inom det rena förnuftet. Likt Kant vill Mises visa att det finns sanna a priori syntetiska omdömen, eller omdömen vars sanningshalt kan bestämmas definitivt även om formell logik inte är tillräcklig och observationer är onödiga.

Min kritik av empirism och historism har bevisat att den rationalistiska synen håller. Den har visat att vi innehar kunskap som inte är härledd från observationer men som samtidigt är begränsad av objektiva lagar. I själva verket så ingår det i vårt avfärdande av empirism och historism sådan syntetisk a priori kunskap. Men hur gick det med att visa att de ekonomiska omdömena – såsom lagen om marginalnytta och kvantitetsteorin – räknas till denna typ av kunskap? För att kunna göra det visar Mises i enlighet med kriterier formulerade av traditionella rationalistiska filosofer att dessa ekonomiska omdömen måste uppfylla två saker: först måste det vara möjligt att visa att de inte är härledda från observationer, för erfarenheter från observationer kan bara visa saker som de var och säger inte att det måste vara så. Istället måste ekonomiska omdömen visa sig vara grundade i en kognitiv reflektion, i vår förståelse av oss själva som tänkande varelser. Och för det andra

⁴⁸ Läs om detta särskilt Hoppe, ”In Defense of Extreme Rationalism,” [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988).

⁴⁹ Läs Mises, *The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 12.

måste denna reflektiva förståelse resultera i omdömen som är självbevisande axiom. Inte på ett sätt som att sådana axiom skulle vara tvungna att vara självbevisande på ett psykologiskt plan, dvs. att man skulle förstå det direkt man hör dem eller att deras sanningshalt skulle bero på en stark psykologisk känsla av övertygelse. Istället, likt Kant före honom, betonar Mises att det vanligtvis är mycket mer ansträngande att upptäcka sådana axiom än det är att upptäcka sanningar härledda från observationer, såsom att löven på träden är gröna eller att jag är 188 cm lång.⁵⁰

Snarare, vad som gör dem till självbevisande axiom är det faktum att ingen kan förneka dess sanning utan att samtidigt säga emot sig själv, eftersom ett försök att förneka dem redan skulle förutsätta att de stämmer.

Mises poängterar att båda kraven är uppfyllda av det han kallar handlingsaxiomet, dvs. omdömet att människor agerar, att de använder sig av medvetet beteende.⁵¹ Detta axiom är självklart inte härlett från observation – enbart kroppsrörelser kan bli observerade och inte saker såsom handlande – utan härstammar istället från vår reflektiva förståelse. Och denna förståelse är självfallet av ett självbevisande omdöme. För dess sanning kan inte förnekas, eftersom förnekandet själv skulle klassas som en handling. Men är inte detta trivialt? Och vad har det att göra med ekonomi? Det hade självklart redan innan funnits en förståelse för att ekonomiska koncept såsom priser, kostnader, produktion, pengar, ränta etc. hade någonting att göra med att människor agerande. Men att all ekonomi skulle vara grundad i och kunna återskapas utifrån något så simpelt som detta och hur var allt annat än klart. Det är ett av Mises största bidrag att ha visat exakt detta: att det finns insikter i det från ett psykologiskt perspektiv triviala handlingsaxiomet som inte var psykologiskt tydliga själva; och att det är dessa insikter som utgör grunden för ekonomiska teorem som sanna a priori syntetiska omdömen.

⁵⁰ Läs Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, s. 45; Mises, *Human Action*, s. 38.

⁵¹ Läs om följande Mises, *Human Action*, kapitel 4; Murray N. Rothbard, *Man, Economy, and State* (Los Angeles: Nash, 1962), kapitel 1.

Det är verkligen inte psykologiskt självklart att med varje handling så strävar en aktör efter ett mål; och att oavsett vad målet var så visar det faktum att aktören strävade efter det att han måste ha satt ett högre relativt värde på det målet än andra mål han kunde tänka på då han handlade. Det är inte uppenbart att för att åstadkomma sitt högst värderade mål måste en aktör ingripa eller bestämma sig för att inte ingripa – vilket förstås också är ett ingripande – vid ett tidigare tillfälle i tiden för att kunna åstadkomma ett senare resultat; inte heller är det självklart att ett sådant ingripande undantagslöst utnyttjar begränsade resurser – det vill säga en aktörs kropp, utrymmet den tar upp och tiden som krävs för handlingen. Det är inte självklart att dessa medel därför måste ha ett värde för en aktör – ett värde som kommer från målet – eftersom aktörer måste se på utnyttjandet som nödvändigt för att effektivt kunna uppnå målet; och att handlingar bara kan utföras efter varandra vilket alltid innefattar ett val, vilket innebär att börja utföra en handling som ska resultera i det mest värdefulla målet på samma gång utesluter strävan efter andra mindre värdefulla mål. Det är inte ens självklart att som konsekvens av att man måste välja vilka mål man föredrar över andra – av att inte kunna genomföra alla mål samtidigt – så innebär varje handling en kostnad, dvs. kostnaden av att missa värdet förknippat med det mest värderade alternativa målet som inte skulle kunna förverkligas och bli uppfyllt eftersom medlen som krävs för att uppnå det är nödvändiga för att nå ett annat mer värdefullt mål. Slutligen, det är inte självklart att inledningsvis så måste varje mål av en handling antas vara mer värt för aktören än kostnaden och därmed inneha möjligheten att generera vinst, dvs. ett utfall vars värde är rankat högre än det hos den missade möjligheten, och utöver detta att varje handling också ofrånkomligt kan generera en förlust om aktörer retroaktivt inser att i motsats till hans förväntningar så hade utfallet ett lägre värde än de förväntade utfallen av alternativen skulle ha.

Alla dessa klasser som vi vet är en del av ekonomins hjärta – värderingar, mål, medel, val, preferenser, kostnader, vinst och förlust – är inbegripna i handlingsaxiomet. Likt axiomet själv är de inte härledda från observation. Snarare, faktumet att man kan tolka

observationer i termer av sådana klasser innebär att man redan vet vad det är att agera. Ingen som inte är en aktör skulle någonsin kunna förstå dem eftersom de inte är ”givna”, redo att bli observerade, men observatorisk erfarenhet är beskrivet i dessa begrepp då det konstruerats av en aktör. Och trots de och deras sammanlänknings inte var utskrivna i handlingsaxiomet, när det har tydliggjorts att de är inbegripna i det och på vilket sätt, är det inte längre svårt att se att de är sanna a priori på samma sätt som axiomet är det. För varje försök att motbevisa vad Mises har återskapat som inbegripet i själva konceptet handling skulle ha ett mål, vilket skulle kräva medel, därmed utesluta annat handlande, vilket resulterar i kostnader och därmed tvinga aktören till att antingen lyckas eller misslyckas med att uppnå det önskade målet och beroende på utfallet antingen generera vinst eller förlust. Således är det helt omöjligt att motsätta sig eller falsifiera Mises insikter. I själva verket skulle det i en situation då klasser av handlingar upphört att existera aldrig kunna observeras eller diskuteras då att göra en observation och att diskutera själva är handlingar.

Alla sanna ekonomiska omdömen, och detta är vad praxeologi handlar om och vad Mises stora insikt består i, kan bli härledda med hjälp av formell logik från denna obestridliga kunskap om innebörden av handlande och dess klasser. Mer precist, alla sanna ekonomiska omdömen består av (a) en förståelse av innebörden av handlande, (b) en situation eller en förändring i en situation – som antas vara given eller bli given – och beskriven i termer av handlingsklasser, och (c) en logisk härledning från konsekvenser – återigen i termer av sådana klasser – som följer för en aktör från denna situation eller situationella förändring. Lagen om marginalnytta till exempel⁵² följer av den oemotsägliga kunskapen om att alla aktörer alltid föredrar vad som tillfredsställer honom mer än vad som tillfredsställer honom mindre och antagandet att hans utbud kommer att öka med ytterligare en enhet av en vara som han ser som likvärdig i användbarhet. Från detta följer det med logisk nödvändighet att denna extra enhet enbart kan användas

⁵² Om lagen om marginalnytta läs Mises, *Human Action*, s. 119-27 och Rothbard, *Man, Economy, and State*, s. 268-71.

som medel för att uppnå ett mål som verkar mindre viktigt än det minst viktiga målet som tidigare uppfylldes av en sådan vara.

Om det inte skett några misstag i härledningsprocessen måste slutsatserna som dras från ekonomiska teorem, inte på något annat sätt i någon annan ekonomisk teori än i lagen om marginalnytta, vara sanna a priori. Sanningshalten i dessa omdömen går tillbaka till ingenting annat än det obestridbara handlingsaxiomet. Att tro, som empirismen gör, att dessa omdömen skulle kräva ständigt testande för att bekräfta deras sanning är absurd och ett tecken på total intellektuell förvirring. Och det är inget mindre absurt och förvirrat att tro, som historisterna gör, att ekonomi inte har någonting att säga om konstanta och oberoende relationer utan bara behandlar tillfälliga historiska händelser. Att säga så och verkligen hävda att det är meningsfullt motsäger sig självt, eftersom att säga någonting meningsfullt alls förutsätter handlande och en kunskap om innebörden av klasserna av handlande.

III

Detta får räcka som en förklaring av Mises svar vad gäller den epistemologiska grunden för ekonomin. Jag skall nu fokusera på mitt andra mål: att förklara varför och hur praxeologin också utgör grunden för all epistemologi. Mises hade varit medveten om detta och han var övertygad om att denna insikt hade en stor betydelse för den rationalistiska filosofin. Men Mises gick aldrig igenom detta på ett systematiskt sätt. Det finns mer än ett fåtal kommentarer om detta problem invävda i den stora mängden texter han producerade.⁵³ Således kommer jag att försöka lösa ett nytt problem.

⁵³ Mises skriver: "kunskap är ett verktyg för handlande. Dess funktion är att vägleda människan i hans strävan att eliminera obekvämligheter... Handlingskategorin är den mest fundamentala kategorin av mänsklig kunskap. Den innefattar alla logiska kategorier och kategorierna om regularitet och kausalitet. Den innehåller kategorier om tid och om värde... Genom att agera, så ser det individuella sinnet sig som anorlunda från omgivningen, den externa omgivningen, och söker att studera denna omgivning i syfte att påverka händelserna som sker i den." (*The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 35-36). Eller: "både a priori tänkande och resonerande å ena sidan och mänskligt handlande å andra sidan, är sinnets skapelser... Förnuft och handlingar är liknande och två aspekter av samma fenomen." (ibid., s. 42). Han

Jag ska inleda min förklaring genom att presentera ett andra a priori axiom och förtydliga dess relation till handlingsaxiomet. En sådan förståelse är central för att vi ska kunna lösa vårt problem. Det andra axiomet är det så kallade "argumentationsaxiomet" som hävdar att människor är kapabla att argumentera och därmed vet vad sanning och validitet är.⁵⁴ På samma sätt som med handlingsaxiomet är denna kunskap inte härledd från observation: det finns bara verbala uttryck att observera och tidigare reflektiv kunskap krävs för att kunna tolka sådant beteende som meningsfullt. Och sanningen i axiomet, likt handlingsaxiomet, är oemotsägbart. Det är omöjligt att förneka att man kan argumentera eftersom själva förnekandet i sig självt vore ett argument. Faktum är att man inte ens i tysthet kan säga "jag kan inte argumentera" utan att säga emot sig själv. Man kan inte argumentera för att man inte kan argumentera. Inte heller kan man bestrida att det finns sanningar och saker som är giltiga utan därmed implicit hävda att detta förnekande skulle vara sant.

Det är inte svårt att upptäcka att de båda a priori axiomen – det om handling och det om argumentation – är sammanlänkande. Handlingar är mer fundamentala än argument med vars existens idén om giltighet uppkommer, då argumentation enbart är en typ av handlande. Samtidigt krävs den insikt som nyss gjordes om handlande och argumentation och deras koppling till varandra, så på ett sätt måste argumentation betraktas som mer fundamentalt än handlande: utan argumentation skulle ingenting kunna sägas om handlande. Men då, eftersom det är genom argumentation som insikten framträder – när det inte skulle kunna vetas före några argument – att i själva verket förutsätter möjligheten att argument existerar i att giltighetsanspråk enbart kan diskuteras under en argumentation om individen som gör detta vet vad det är att agera och vad det är att ha kunskap om handling – således måste både innebörden av handlande generellt sett och särskilt

lämnar dock frågan vid detta och avslutar med att "det är inte praxeologins roll att utforska relationen mellan tänkande och handlande." *Human Action*, (s. 25).

⁵⁴ Om a priori i argumentation läs även K. O. Apel, *Transformation der Philosophie*, vol. 2.

argumentation betraktas som nödvändiga logiska grunder för a priori kunskap.

Vad denna insikt i relationen mellan kunskapen om handlande a priori och argumentation a priori presenterar är följande: traditionellt sett så har epistemologins uppgift bestått i att formulera vad som kan vara känt som sant a priori och vad man kan veta a priori inte kan vara a priori kunskap. Att inse, som vi nyss har gjort, att omdömen om att saker är på ett visst sätt bestäms under en argumentation och att detta är omöjligt förneka, ger en möjlighet att återskapa epistemologins ursprungliga uppgift, vilken består av att formulera de omdömen som rent argumentationsmässigt är oemotsägliga då deras sanning följer av själva faktumet att om man argumenterar så kan man inte förneka argumentation; och att avgränsa användningsområdet för sådan a priori kunskap från de omdömen vars giltighet inte kan fastställas på detta sätt utan kräver ytterligare kunskap för att förklaras giltiga, eller som inte kan bekräftas alls och därmed bara är metafysiska på ett negativt sätt.

Vad impliceras i en argumentation? Det är denna fråga som vår insikt om det starka sambandet mellan a priori kunskap om argumentation och handlande ger ett svar på: på en väldigt abstrakt nivå kan det inte förnekas rent argumentationsmässigt att argumentation förutsätter handlande och att argument, och kunskapen i dem, tillhör aktörer. Mer specifikt så kan det inte heller förnekas att kunskap i sig själv tillhör en klass av handlingar; att kunskap rent strukturellt måste begränsas av den särskilda funktion som kunskap fyller för våra handlingar; och att existensen av sådana strukturella begränsningar aldrig kan motbevisas av någon som helst kunskap.

Det är på detta sätt som insikterna från praxeologi måste betraktas som grunden för all epistemologi. Kunskap är en kategori delvis annorlunda från de jag har diskuterat tidigare – dvs. från mål och medel. Målen som vi strävar efter att uppnå genom våra handlingar, och medlen som vi använder för att göra detta, är båda av en begränsad karaktär. Värdena anknutna till våra mål

utsätts för konsumtion, utrotas och förstörs genom denna konsumtion och måste således reproduceras för att uppnås igen. Medlen måste även behandlas ekonomiskt. Så är det dock inte för kunskap – oavsett om man betraktar det som ett medel eller mål. Självklart så kräver själva förvärvandet av kunskap resurser som är begränsade – en aktörs kropp och tid. Men när kunskapen inhämtats är den inte längre begränsad. Den kan inte bli konsumerad och förtjänsterna från den är något som inte kommer att försvinna. Vål på plats är det en outtömlig resurs och utgör ett evigt värde såvida den inte glöms bort.⁵⁵ Men kunskap är inte en fri vara på samma sätt som luft under vanliga förutsättningar är det. Istället tillhör den en klass av handlingar. Det är inte bara en mental del av varje handling, vilket luft verkligen inte är, men ännu viktigare så är kunskap, och inte luft, någonting som värderas, vilket innebär att den måste fylla en positiv funktion för en aktör inom de begränsningar handlingsramverket utgör. Det är epistemologins uppgift att tydliggöra vilka dessa begränsningar är och vad man kan veta om kunskapen som sådan.

Ett sådant erkännande av de praxeologiska begränsningarna av kunskapsstrukturerna kanske inte, vid första anblicken, verkar särskilt viktig – men det får viktiga konsekvenser. Dels så kommer det i ljuset av detta uppenbara sig ett svar på ett återkommande problem för den rationalistiska filosofin. Det har varit ett kontinuerligt störningsmoment i den leibniz-kantianska traditionen att den skulle innehålla någon form av idealism. Med insikten om att sanna a priori omdömen inte kan härledas från observationer besvarade rationalismen frågan om hur dessa omdömen kan hittas genom en förståelse av ett aktivt tänkande i stark motsats till den tradition som representerades av Locke och Hume. Enligt den rationalistiska filosofin så har sanna a priori omdömen sin grund i principerna för tänkandeprocesser som man inte skulle kunna förstå som en process annars om de inte hade sitt ursprung i klasserna tillhörande ett aktivt sinne. Det leder dock till den självklara invändningen, som empiristerna gärna nämner, att om en sådan hållning vore korrekt skulle det inte kunna förklaras

⁵⁵ Om den fundamentala skillnaden mellan ekonomi, dvs. begränsade medel, och kunskap, läs även Mises, *Human Action*, s. 128, 661.

hur dessa klasser har något med verkligheten att göra. Istället skulle man vara tvungen att acceptera det absurda idealistiska antagandet att verkligheten måste vara någonting som är skapat av vårt sinne för att kunna hävda att a priori kunskap skulle kunna innehålla någon information om hur verkligheten är beskaffad. Och tydligen har en sådan syn blivit rättfärdigad genom exempelvis följande kommentar av Kant: "Hittills har det antagits att vår kunskap var tvungen att anpassa sig efter verkligheten" medan det istället borde antas "att verkligheten som vi ser den måste anpassa sig till vårt sinne."⁵⁶

Ett erkännande av kunskap som någonting som är logiskt begränsat av dess roll i ramverket för handlingsklasser utgör svaret på ett sådant klagomål. För så fort detta är förstått försvinner alla idealistiska delar i den rationalistiska filosofin och istället blir en epistemologi som hävdar att det finns sanna a priori omdömen rimlig. Underförstått som begränsat av handlingsklasser så stängs den tidigare oöverbryggbara klyftan mellan det sinnliga på ena sidan och det verkliga på andra sidan. När den är begränsad måste a priori kunskap vara både något mentalt men också en spegelbild över hur verkligheten är beskaffad då det bara är genom handlingar som sinnet kommer i kontakt med verkligheten. Handling är en kognitivt styrd förändring av en fysisk kropp i en fysisk verklighet. Således kan det inte finnas något tvivel om att a priori kunskap, sedd på som en insikt i de strukturella begränsningar av kunskap som kunskap hos aktörer, måste vara det naturliga tillståndet hos saker och ting.

Det realistiska innehållet i en sådan kunskap skulle inte visa sig bara i faktumet att man inte kan föreställa sig att det skulle vara på något annat sätt men också i att man inte kan motsäga dess sanning.

⁵⁶ Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, s. 25. Huruvida en sådan tolkning av Kants epistemologi är korrekt eller inte är förstås en helt annan fråga. Att tydliggöra detta problem är dock inte intressant här. För en konstruktivistisk syn på Kantiansk filosofi läs E. Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, kapitel 3; och Hoppe, *Handeln und Erkennen* (Bern: Lang, 1976).

Det finns ännu fler specifika implikationer rörande insikten om praxeologin som grund för all epistemologi – utöver den generella poängen att om man byter ut tanken om sinnet hos en aktör som agerar med sin fysiska kropp som medel mot den traditionella rationalistiska tanken om ett aktivt sinne så blir a priori kunskap direkt verklig kunskap (så realistisk så att den inte skulle kunna göras ogjord). För att gå in på djupet så är det i ljuset av denna insikt som ett kraftigt stöd ges till de få rationalistiska filosoferna som – mot den empiristiska tidsandan – envist hållit ett flertal filosofiska fronter levande till försvar för tanken om att sanna a priori omdömen, som säger något om verkligheten, existerar.⁵⁷ I ljuset av vårt erkännande av de praxeologiska begränsningarna av kunskapens struktur så blir dessa olika rationalistiska triumfer integrerade till en systematisk teori, en förenad rationalistisk filosofi.

Genom själva förståelsen av kunskap som visas i en argumentation som en särskild kategori av handlande blir det tydligt varför rationalistens påstående att de logiska lagarna – vi kan börja med de enklaste, dvs. de av propositionell logik och konjunktioner ("och," "eller," "om då," "inte") och kvantifierare ("det är," "alla," "några") – är sanna a priori omdömen om verkligheten och inte bara verbala uttryckssätt för tolkningsregler för godtyckligt utvalda tecken, såsom empirister tror. De är lika mycket lagar som rör vårt sinne som de rör verkligheten, eftersom de är lagar som har sitt ursprung i handling och inte skulle kunna göras ogjord av någon aktör. Under varje handling så identifierar en aktör någon specifik situation och kategoriserar den på ett visst sätt för att kunna göra ett val. Det är detta som förklarar strukturen för till och med de mest basala påståenden (som "Sokrates är en man")

⁵⁷ Utöver de verk refererade till i fotnot 46 läs Brand Blanshard, *The Nature of Thought* (London: Allen and Unwin, 1921); M. Cohen, *Reason and Nature* (New York: Harcourt, Brace, 1931); idem, *Preface to Logic* (New York: Holt, 1944); A. Pap, *Semantics and Necessary Truth* (New Haven: Yale University Press, 1958); S. Kripke, "Naming and Necessity," i D. Davidson and G. Harman, eds., *Semantics of Natural Language* (New York: Reidel, 1972); H. Dinger, *Die Ergreifung des Wirklichen* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1969); idem, *Aufbau der exakten Fundamentalwissenschaft* (Munich: Eidos, 1964); W. Kamlah and P. Lorenzen, *Logische deontik Propädeutik Mannheim*: (Mannheim: Bibliographisches Institut, 1968); P. Lorenzen, *Methodisches Denken* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1968); idem, *Normative Logic and Ethics* (Mannheim: Bibliographisches Institut, 1969); K. O. Apel, *Transformation der Philosophie*.

vilka består av ett namngivande av ett visst objekt, och ett ord för att ge detta objekt en viss egenskap; vilket förklarar logikens byggstenar: lagen om identitet och motsägelser. Och det är den universella egenskapen hos handlande och val som också förklarar vår förståelse av kategorierna "det är," "alla" och därmed "några," såväl som "och," "eller," "om då" och "inte."⁵⁸

⁵⁸ Om rationalistiska tolkningar av logik läs Blanshard, *Reason and Analysis*, kapitel 6, 10; P. Lorenzen, *Einführung in die operative Logik und Mathematik* (Frankfurt/M.: Akademische Verlagsgesellschaft, 1970); K. Lorenz, *Elements der Sprachkritik* (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1970); idem, "Die dialogische Rechtfertigung der effektiven Logik," i: F. Kambartel and J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft* (Frankfurt/M.: Athenäum, 1973). Om språk och erfarenheternas propositionella karaktär, läs särskilt W. Kamlah och P. Lorenzen, *Logische Propädeutik*, kapitel 1; P. Lorenzen, *Normative Logic and Ethics*, kapitel 1. Lorenzen skriver: "Jag kallar en norm en konvention om jag känner till en annan norm som jag skulle kunna acceptera istället... Jag känner dock inte till ett annat beteende med vilket jag skulle kunna ersätta användandet av meningar. Om jag inte accepterade korrekta namn och benämningar skulle jag inte veta hur jag skulle tala alls... Varje erkänt namn är en konvention... men att använda sig av korrekta namn är inte alls en konvention: det är en unik egenskap av lingvistiskt beteende. Därför kommer jag att kalla det 'logiskt'. Samma sak gäller för benämningar. Varje benämning är en konvention. Detta visas genom att det existerar mer än ett naturligt språk. Men alla språk använder sig av benämningar" (ibid., p. 16). Läs också J. Mittelstrass, "Die Wiederkehr des Gleichen," *Ratio* (1966). Om lagen om identitet och motsägelse, läs särskilt B. Blanshard, *Reason and Analysis*, s. 276ff, 423ff. För en kritisk utvärdering av "3- or more-valued" logik som antingen meningslös symbolisk formalism eller som en logik som förutsätter en förståelse den traditionella tvåvärderade logiken läs W. Stegmüller, *Hauptströmungen der Gegenwartsphilosophie* vol. 2 (Stuttgart: Kröner, 1975), s. 182-91; B. Blanshard, *Reason and Analysis*, s. 269-75. Vad gäller, till exempel, den flervärdiga eller öppna logiken föreslagen av F. Waismann, skriver Blanshard: "Vi kan bara instämma i Dr. Waismann – och med Hegel – att den svartvita distinktionen av formell logik är otillräcklig. Men varför skulle man säga, som Dr. Waismann gör, att anammandet av en större mångfald i logiken så anammar man ett alternativ system vilket är inkompatibelt med svart-och-vit logik? Vad han faktiskt har gjort är att erkänna ett flertal grader i det gamla användandet av ordet 'inte'. Vi tvivlar inte på att sådana grader är där, och säkert många fler som han anstränger sig för att visa. Men att förfina den äldre logiken innebär inte att man ger upp. Det är fortfarande sant att färgen jag såg igår var antingen gul eller inte gul, även om 'inte' kan bestå av flertal approximationer, och även om jag aldrig kommer att veta exakt vilken nyans jag såg" (ibid., s. 273-74).

Man skulle förstås kunna säga att det kan vara "a" och "icke-a" på samma gång, eller att "och" betyder något snarare än något annat. Men man kan inte förändra lagen om motsägelser; och man kan inte förneka den riktiga definitionen av "och". För bara genom att agera med en fysisk kropp i ett fysiskt rum så bekräftar vi lagen om motsägelser och visar därmed det sanna i vår konstruktiva kunskap om betydelsen av "och" och "eller".

På ett liknande sätt är anledningen till att aritmetik är en a priori och verklig disciplin, som rationalister alltid har sett det som, något som också blir trovärdigt nu. Den förhärskande empiristiska doktrinen betraktar aritmetik som användandet av godtyckligt definierade tecken i enlighet med godtyckligt uppställda regler, och således utan någon som helst betydelse för förståelsen av verkligheten. För denna syn, där aritmetik inte är något annat än en lek, oavsett hur skickligt utförd den är, skulle det framgångsrika användandet av aritmetik i fysik inte vara något annat än en intellektuell förnedring. För empirister skulle detta behöva förklaras som någonting som inte var något annat än ett mirakel. Att det inte är något mirakel blir dock uppenbart när den praxeologiska eller – för att använda terminologin av den mest kända rationalistiska filosofmatematikern Paul Lorenzen och hans skola – den operativa eller konstruktiva karaktären av aritmetik är förstådd. Aritmetik och dess karaktär som en a priori syntetisk disciplin är grundad i vår förståelse av repetition, repetition av handlande. Mer specifikt så vilar den på vår förståelse av innebörden av "gör detta- och gör det igen, börja från den nuvarande positionen". Av detta följer att aritmetik berör verkliga saker, med konstruerade enheter av någon sort. Den visar vilken relationen är mellan sådana enheter eftersom de är konstruerade i enlighet med reglerna om repetition. Som Paul Lorenzen har visat i detalj så är det inte allt som utger sig för att vara matematik som är konstruktivt uppbyggt och de delar av matematiken bör således ses som vad de är: epistemologiskt värdelösa symbollekar. Men alla de matematiska verktyg som används i fysiken, den klassiska analysens verktyg, kan bli konstruktivt härledda. De är inte symboler som saknar betydelse för verkligheten utan är istället sanna omdömen om verkligheten.

De gäller för allt som består av en eller flera specifika enheter och så länge dessa enheter är uppbyggda eller erkända genom en process av "upprepning och återskapande av samma enhet genom ytterligare en upprepning".⁵⁹ Återigen skulle någon kunna säga att två plus två ibland är fyra men också ibland två eller fem enheter, och i verkligheten så kan detta gälla för lejon plus lamm eller harar.⁶⁰ Men när det gäller handlande så gäller det vid denna återupprepning att det är sant att två plus två alltid är fyra och aldrig skulle kunna vara något annat.

Dessutom får det gamla rationalistiska påståendet att Euklidisk geometri är a priori och samtidigt innehåller verklig kunskap om rum stöd av vår insikt i den praxeologiska begränsningen av kunskap. Sedan upptäckten av icke-Euklidisk geometri och särskilt Einsteins relativitetsteori har den förhärskande positionen inom geometri varit empiristisk och formalistisk. Den betraktar geometri som någonting som antingen är en del av observationer, a posteriori fysik, eller formella tecken utan verklig betydelse. Men att geometri enbart skulle vara en lek eller förevigt vara föremål för experiment verkar oförenligt med faktumet att Euklidisk

⁵⁹ För en rationalistisk tolkning av aritmetik läs Blanshard, *Reason and Analysis*, s. 427-31; om den konstruktivistiska grunden för aritmetik läs särskilt Lorenzen, *Einführung in die operative Logik and Mathematik*; idem, *Methodisches Denken*, kapitel 6, 7; idem, *Normative Logic and Ethics*, kapitel 4; om den konstruktivistiska grunden för klassisk analys läs P. Lorenzen, *Differential und Integral. Eine konstruktive Einführung in die klassische Analysis* (Frankfurt/M.: Akademische Verlagsgesellschaft, 1965); för en lysande kritik av den matematiska formalismen läs Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, kapitel 6, esp. pp. 236-42; om irrelevansen i det berömda Gödel-teoremet för en konstruktivt uppbyggd aritmetik läs P. Lorenzen, *Metamathematik* (Mannheim: Bibliographisches Institut, 1962); also Ch. Thiel, "Das Begründungsproblem der Mathematik und die Philosophie," i F. Kambartel och J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft*, spec. s. 99-101. K. Gödels bevis— vilket snarare stöder snarare än raserar det rationalistiska påståendet om a priori kunskap är möjligt – visar enbart att det tidiga formalistiska Hilbertprogrammet inte kan genomföras framgångsrikt, eftersom att för att kunna visa styrkan i vissa särskilda axiomatiska teorier måste man ha en metateori som är ännu starkare än de representerade i objektteorin själv. Något intressant är att svårigheterna i det äldre formalistiska systemet ledde gamla Hilbert flera år före Gödels bevis till att erkänna vikten av att återintroducera en substantiv tolkning av matematik à la Kant, vilket skulle ge dessa axiom en grund och ett försvar helt oberoende av alla formella bevis. Läs Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, s. 185-87.

⁶⁰ Exempel av denna typ används av Karl Popper för att "avfärda" den rationalistiska idén om att aritmetikens regler är lagar som begränsar verkligheten. Läs Karl Popper, *Conjectures and Refutation* (London: Routledge and Kegan Paul, 1969), s. 211.

geometri är den ultimata grunden för ingenjörsskap och byg-
gande, och att ingen någonsin ser på sådana omdömen som hy-
potetiskt sanna.⁶¹ Att erkänna att kunskap är praxeologiskt be-
gränsad förklarar varför den empiristisk-formella synen inte håller
och varför framgångarna Euklidisk geometri skördat i verklighet-
en inte är någon slump. Kunskap om rum ingår också i innebör-
den av handlingar. Handlande är användandet av en fysisk kropp
i rum. Utan handling skulle det inte kunna finnas någon kunskap
om rumsliga relationer, och inget att mäta. Mätningar är någon-
ting som rör en standard. Utan standarder kan det inte finnas
mätningar; och därför finns det inga mätningar som skulle kunna
falsifiera en standard. Av detta följer att den mest grundläggande
standarden måste utgöras av de normer som konstruerar de
kroppsliga rörelserna i rum och i enlighet med principerna om
den rumsliga uppbyggnaden. Euklidisk geometri, återigen förkla-
rat av Paul Lorenzen, är inget mer och inget mindre än återskap-
andet av de normer som utgör grunden för vår konstruktion av
sådana homogena ting såsom punkter, linjer, plan och avstånd,
vilka är mer eller mindre perfekta men alltid perfekt inkorpore-
rade och införlivade i till och med våra mest primitiva verktyg -
såsom ett mätverktyg. Naturligtvis kan dessa normer och deras
normativa implikationer inte falsifieras genom observatorisk erfa-
renhet. I motsats så är deras validitet bevisad genom att de är
dessa som möjliggör fysiska mätningar i rum. Varje mätning
måste förutsätta deras sanningshalt som normerna som utgör
skapandet av våra mätningsstandarder. Det är på detta sätt som
geometri är en a priori vetenskap; och att det måste betraktas som
en för verkligheten meningsfull disciplin, eftersom det inte bara
är en förutsättning för varje empirisk rumslig beskrivning, utan
också för att det är en förutsättning för varje rörelse i rum.⁶²

⁶¹ Läs om detta också Mises, *The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 12-14.

⁶² Om den aprioristiska karaktären hos Euklidisk geometri läs Lorenzen,
Methodisches Denken, kapitel 8 och 9; idem, *Normative Logic and Ethics*, kapitel 5; H.
Dingler, *Die Grundlagen der Geometrie* (Stuttgart: Enke, 1933); om Euklidisk geo-
metri som en nödvändig förutsättning för mätningar och särskilt av all empirisk
verifikation av icke-Euklidisk geometri (trots allt så måste linserna på teleskopen
som en använder för att bekräfta Einsteins icke-Euklidiska teori om rumtid vara
konstruerade i enlighet med Euklidiska principer) läs Karnbartel, *Erfahrung und
Struktur*, s. 132-33; P. Janich, *Die Protophysik der Zeit* (Mannheim: Bibliographisches

Med tanke på erkännandet av den praxeologiska karaktären av kunskap blir dessa insikter rörande logiken, aritmetiken och geometriens natur integrerade och sammanflätade till ett system av epistemologisk dualism.⁶³ Det grundläggande rättfärdigandet för den dualistiska hållningen, dvs. påståendet att det finns två sfärer av intellektuella undersökningar som kan förstås som a priori och krävande av kategoriskt distinkta metoder av analys ligger också i den praxeologiska kunskapens natur. Det förklarar varför vi måste skilja på den sfär av objekt vilken kan kategoriseras som kausalt och den sfär som måste kategoriseras som teleologisk istället.

Jag har redan indikerat ytligt under min diskussion om praxeologi att kausalitet är en handlingskategori. Idén om kausalitet är att det finns konstanta och tidsberoende orsaker som låter en se på tidigare observationer rörande relationer mellan saker i framtiden är någonting (som empirismen sedan Hume också har märkt) som inte har härletts alls ur observatorisk erfarenhet. Man kan inte observera sammanlänkningen mellan observationer. Även om det var möjligt så skulle en sådan observation inte visa att det var en tidsberoende relation. Istället måste kausalitetsprincipen förstås som något implicit i vår förståelse av handling som ett ingrepp i den observatoriska världen, med syfte att ändra de "naturliga" händelsernas förlopp för att åstadkomma ett annat resultat, dvs. att få saker att hända som annars inte skulle hända, vilket således förutsätter händelser som hänger ihop med varandra genom tidsberoende orsaker.

Institut, 1969), s. 45-50; idem, "Eindeutigkeit, Konsistenz und methodische Ordnung," i F. Karnbartel och J. Mittelstrass, eds., *Zum normativen Fundament der Wissenschaft*. I Hugo Dinglers spår har Paul Lorenzen och andra medlemmar i den så kallade Erlangenskolan skapat ett system av profotysik, vilken består av alla a priori förutsättningar för empirisk fysik, vilket inkluderar förutom geometri också kronometri och hytometri (dvs. klassisk mekanik förutom gravitation eller "rationell" mekanik). "Geometri, kronometri och hytometri är a-priori teorier som möjliggör mätningar i verkligheten av rum, tid och materia. De måste etableras före fysik i den moderna tappningen av kraftfält kan betraktas. Därför skulle jag vilja benämna dessa discipliner med ett gemensamt namn: profotysik". Lorenzen, *Normative Logic and Ethics*, s. 60.

⁶³ Om den epistemologiska dualismens grund läs också Mises, *Theory and History*, s. 1-2.

En aktör kanske hyser tveksamhet gällande i vilket avseende vilket tidigare ingrepp egentligen producerat vilket senare resultat. Men framgångsrikt eller inte så förutsätter varje handling att det finns konstant sammankopplade händelser som sådana, även om inte en viss specifik orsak i ett visst specifikt fall kan vara känt på förhand av någon aktör. Utan ett sådant antagande skulle det vara omöjligt att kategorisera två eller fler observatoriska erfarenheter som antingen falsifierande eller bekräftande av varandra snarare än att tolka de som logiskt osammanhängande händelser. Bara för att tidsberoende orsaker antas existera kan en någonsin i särskilda tillfällen finna bekräftande eller förnekande observatorisk bevisföring, eller ens existera en aktör som kan lära sig någonting från dåtiden genom att klassificera hans handlingar som framgångsrika och bekräfta någon tidigare kunskap, eller misslyckade och därmed förneka det. Det är enbart av vad det innebär att handla och att skilja mellan framgång och misslyckande som a priori sanningshalten i kausalitetsprincipen kan etableras; och även om man försökte skulle man inte kunna förneka dess sanning.⁶⁴

Genom att förstå kausalitetsprincipen som någonting nödvändigt för handlande är det också direkt förstått att principens användningsområde måste härledas a priori från kategorin teleologi. Visserligen är båda kategorierna helt exklusiva samtidigt som de är komplementära. Handlande förutsätter en kausalt strukturerad observerbar verklighet, men handlande som vi kan förstå kräver en sådan struktur och är i sig självt inte kausalt strukturerat. Istället är det en verklighet som måste kategoriseras teleologiskt som

⁶⁴ Om kausalitetskategorins aprioristiska karaktär läs Mises, *Human Action*, kapitel 1; Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung* idem, "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?"; om kausalitetsprincipen som en nödvändig förutsättning särskilt för Heisenbergs osäkerhetsprincip inom kvantfysiken och det stora missförståndet i tolkningen av Heisenbergsprincipen som något som skulle ogiltigförklara kausalitetsprincipen läs Kambartel, *Erfahrung und Struktur*, s. 138-40; och Hoppe, "In Defense of Extreme Rationalism," [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988) fotnot 36. I själva verket är det precis det sanna praxeologiska faktum att olika mätningar enbart kan utföras efter varandra vilken förklarar den möjliga existensen av irreducibel probabilitets – snarare än deterministisk – förutspåelser som något karaktäristiskt för kvantfysik, och samtidigt för att kunna utföra något experiment inom kvantfysiken, och för att kunna repetera två eller fler experiment och förklara att man gjort, måste validiteten i kausalitetsprincipen redan vara förutsatt.

syftesstyrt meningsfullt beteende. I själva verket så kan man inte förneka eller upphäva synen att det finns kategoriskt olika typer av fenomen, eftersom ett sådant försök skulle förutsätta kausalt relaterade händelser rörande handlingar som finns i den observerbara verkligheten, såväl som existensen av avsiktligt snarare än kausalt relaterade fenomen i syfte att tolka sådana observationer som något som skulle kunna förneka något annat. En kausal eller en teleologisk monism skulle inte kunna rättfärdigas utan en motsägelse: genom att fysiskt försvara den egna positionen, och genom att hävda att man säger något meningsfullt när man gör det utgör detta ett självklart fall av en kombination av de båda - av både en kausal och teleologisk syn.⁶⁵

Allt som inte är handlingar måste nödvändigtvis anses vara kausalt. Det finns ingen kännedom om detta fält som kan vetas a priori förutom att det är kausalt strukturerat – och att denna struktur utgår i från propositioner, aritmetik och geometriens logik.⁶⁶ Allt utöver det som kan vetas om fältet måste härledas från kontingenta observationer och således utgöra aposteriori kunskap. Dock, all kunskap om huruvida två eller fler observerade händelser är kausalt relaterade är inte aposteriori. De fenomen som kan beskrivas på detta sätt sammanfaller (mer eller mindre) med vad som vanligtvis anses vara den empiristiska naturvetenskapens område. I motsats till detta måste allt som är en handling betraktas som teleologiskt. Men den är inte begränsad av geometrins lagar som existerar i våra mätinstrument och metoder som vi använder för att mäta rumsliga objekt, eftersom handlingar inte existerar utanför en subjektiv tolkning av observerbara ting, och således är något som måste bildas genom en reflektiv förståelse snarare än genom mätning. Inte heller är handlande

⁶⁵ Om de nödvändigt förutsatta komplementära kategorierna kausalitet och teleologi läs Mises, *Human Action*, s. 25; idem, *The Ultimate Foundation of Economic Science*, s. 6-8; Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung* idem, "Is Research Based on Causal Scientific Principi Social Sciences?"; och G. v. Wright, *Norm and Action* (London: Routledge and Kegan Paul, 1963); idem, *Explanation and Understanding* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971); K. O. Apel, *Die Erklären: Verstehen Kontroverse in transzendental-pragmatischer Sicht*, (Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1979).

⁶⁶ Mer specifikt: den är strukturerad i enlighet med kategorierna logik, aritmetik och profofysik (inklusive geometri). Läs fotnot 62 ovan.

kausalt sammankopplade händelser, utan händelser som på ett meningsfullt sätt är relaterade till varandra genom ett ramverk bestående av kategorierna medel och mål.

Man kan inte veta a priori vad de särskilda värdena, valen och kostnaderna är eller kommer att vara för en viss aktör. Denna typ av kunskap kan klassas helt som a posteriori. I själva verket, vilken handling en aktör kommer att utföra kommer bero på hans kunskap om den observerbara verkligheten och/eller andra aktörers handlingar. Det skulle vara fullkomligt omöjligt att betrakta sådan typ av kunskap som någonting som kan förutspås utifrån en tidsoberoende orsak och verkan.

En vetande aktör kan inte förutspå hans framtida kunskap före han faktiskt har den, och han demonstrerar, enbart genom att skilja mellan lyckade och misslyckade förutspåelser, att han måste kunna lära av okända erfarenheter på hittills okända sätt. Således är kunskap rörande olika val av handlingar enbart a posteriori. Och eftersom sådan kunskap nödvändigtvis måste bestå av aktörens egen kunskap – vilket är en nödvändig del av varje handling vars förändring kan påverka den valda handlingen – måste teleologisk kunskap också vara rekonstruktiv kunskap, eller historisk kunskap. Den skulle enbart utgöra ex-post förklaringar som inte skulle kunna fungera som en systematisk ram för prediktioner av framtida handlingar. Detta eftersom framtida kunskap aldrig skulle kunna vetas utifrån konstant verksamma empiriska orsaker. Uppenbarligen så skulle en sådan avgränsning av a posteriori och rekonstruktiv syn på vetenskapen om handlande passa den vanliga beskrivningen av discipliner såsom historia och sociologi.⁶⁷

Vad vi vet som är sant a priori om handlande, och vad som sedan skulle begränsa alla historiska och sociologiska förklaringar är detta: för det första, alla sådana förklaringar som slutligen skulle vara tvungna att återskapa en aktörs kunskap, skulle vara tvungna att i rekonstruktionen utgå ifrån kunskap om mål och medel, om

⁶⁷ Om historia och sociologi som rekonstruktiva discipliner läs utöver de nämnda verken av Mises i början av detta kapitel Hoppe, *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung*, kapitel 2.

val och kostnader, om vinster och förlust och så vidare. Och för det andra, eftersom dessa kategorier är de som användes av Mises måste alla sorters förklaringar vara avgränsade av praxeologins lagar. Och eftersom dessa lagar är, som jag förklarat tidigare, a priori, måste de också fungera som avgränsningar för alla framtida handlingar. De är giltiga för alla situationer oavsett vilken kunskap som innehas av en aktör, bara genom det faktum att oavsett vilken situation de är måste det beskrivas i termer av handlingskategorier. Genom att hänvisa till handlingar som sådana måste praxeologins lagar då utgöra ramen för all prediktiv kunskap som kan existera i vetenskapen om handlande. Om man för en kort stund ignorerade att geometrins status som en a priori vetenskap har sin grund i vår förståelse av handlande och att praxeologin måste betraktas som den mest fundamentala kognitiva disciplinen, skulle praxeologins roll för epistemologin på ett rättfärdigt sätt kunna förstås som likt geometrin. Praxeologin är för handlande vad Euklidisk geometri är för observationer (icke-handlande). På samma sätt som geometrin som är invävd i våra mätinstrument, begränsar den rumsliga uppbyggnaden av den observatoriska verkligheten, begränsar praxeologin den bredd av saker som möjligtvis skulle kunna erfaras i handlandets fält.⁶⁸

⁶⁸ Om den kategoriska skillnaden mellan praxeologisk teori, historia, sociologi och de logiska begränsningarna som styr påverkar historisk och sociologisk forskning såväl som ekonomiska och samhälleliga förutspåelser läs Mises, *Human Action*, s. 51-59, 117-18; Hoppe, "In Defense of Extreme Rationalism," [i .PDF] *Review of Austrian Economics* 3 (1988).

III

Genom att förklara praxeologins verkliga roll har jag bevisat att handlingsaxiomet utgör den ultimata grunden för hela den rationalistiska filosofin. Det har varit mitt mål att bekräfta Mises ursprungliga påståenden om att ekonomi är praxeologi; att försvaret av praxeologi är oemotsägbart; och att empiristiska eller historist-hermeneutiska perspektiv på ekonomi är självmotsägande doktriner. Mitt syfte har varit att visa att den misesianska insikten i praxeologins natur också utgör själva grunden som den traditionella rationalistiska filosofin rekonstrueras utifrån och systematisk integreras till.

För den rationalistiska filosofen skulle detta innebära att han borde lägga stor vikt vid praxeologi. För det är just insikten i de praxeologiska begränsningarna om kunskapens struktur som utgör den sista pusselbiten i det intellektuella försvaret mot skepticism och relativism. För en ekonom som verkar i den misesianska traditionen innebär detta, enligt mig, att han explicit borde erkänna sin plats i den större traditionen av västerländsk rationalism; och att han borde lära sig att bädda in de insikter denna tradition kommit med i syfte att konstruera ett ännu mer elegant och imponerande argument för praxeologi och österrikisk ekonomi än det som byggdes av giganten Mises själv.

REKOMMENDERAD LÄSNING

Block, Walter. "On Robert Nozick's 'On Austrian Methodology'." *Inquiry* 23 (1980).

Hollis, Martin, and Edward Nell. *Rational Economic Man: A Philosophical Critique of Neo-Classical Economics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.

Hoppe, Hans-Hermann. *Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Ökonomie*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1983.

———. "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences?" *Ratio* 25, no. 1 (1983).

———. "In Defense of Extreme Rationalism." *Review of Austrian Economics* 3 (1988).

———. *A Theory of Socialism and Capitalism*. Kluwer Academic Publishers, 1989.

———. "On Praxeology and the Praxeological Foundations of Epistemology and Ethics." I Llewellyn H. Rockwell, Jr., red., *The Meaning of Ludwig von Mises*. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1989.

———. *The Economics and Ethics of Private Property*. Kluwer Academic Publishers, 1993.

Kirzner, Israel M. *The Economic Point of View*. Kansas City; Kans.: Sheed and Ward, 1976.

Lavoie, Don. "From Hollis and Nell to Hollis and Mises." *Journal of Libertarian Studies*, I, no. 4 (1977).

Mises, Ludwig von. *Epistemological Problems of Economics*. New York: New York University Press, 1981.

———. *Human Action: A Treatise on Economics*. Chicago: Henry Regnery; 1966; Part 1.

———. *Theory and History*. Washington, D.C.: Ludwig von Mises Institute, [1969] 1985.

———. *The Ultimate Foundation of Economic Science*. Kansas City, Kans.: Sheed Andrews and McMeel, 1978.

Rizzo, Mario. "Praxeology and Econometrics: A Critique of Positivist Economics." I Louis M. Spadaro, red., *New Directions in Austrian Economics*. Kansas City, Kans.: Sheed Andrews and McMeel, 1978.

Robbins, Lionel. *The Nature and Significance of Economic Science*. New York: New York University Press, 1984.

Rothbard, Murray N. "Praxeology: Reply to Mr. Schuller." *American Economic Review*, December 1951.

———. "In Defense of Extreme Apriorism." *Southern Economic Journal* 23, no. 3 (January 1957).

———. *Man, Economy, and State*. 2 Vols. Los Angeles: Nash 1970 [1962]; Chapter 1.

———. "Praxeology: The Methodology of Austrian Economics." I Edwin Dolan, red., *The Foundations of Modern Austrian Economics*. Kansas City Kans.: Sheed and Ward, 1976.

———. *Individualism and the Philosophy of the Social Sciences*. San Francisco: Cato Institute, 1979.

Selgin, George. "Praxeology and Understanding: An Analysis of the Controversy in Austrian Economics." *Review of Austrian Economics* 2 (1987).

Strigl, Richard von. *Die ökonomischen Kategorien und die Organisation der Wirtschaft*. Jena: Gustav Fischer, 1923.